

<http://ui.ac.ir/en>

Journal of Researches in Linguistics

E-ISSN: 2322-3413

13(2), 51-76

Received: 04.02.2022 Accepted: 17.05.2022

Research Paper

Past Participle in Persian: Containing Tense or Aspect?

Fateme Bahrami*

Assistant Professor, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

f_bahrami@sbu.ac.ir

Mona Valipour

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

m_valipour@sbu.ac.ir

Abstract

In addition to grammatical and intrinsic aspects, aspectual readings may also arise from other factors like tense. Past Participles (PP) consist of the root of the verb and the suffix “-de/-te”. The suffix represents the anterior tense, which is the common semantic-grammatical core function found in all paradigms containing PP. Historical studies, on the other hand, show that PPs are originally made up of transitive verbs and their function has been to remove the subject from the argument structure of the verb and serve as the foreground of the object instead. They are well-known as “sefat maf’uli” (lit. accusative adjectives) and this arises from the fact that they participate in passive constructions and merely refer to the object of the underlying transitive verbs in some of their functions. The omission of the subject has made the transitive verbs similar to un-accusative ones in terms of their argument structure. For this reason, in addition to transitive verbs, PPs are derived from un-accusative verbs and analogically from the un-ergative ones. Removing the subject has another consequence too: The interaction of the anterior tense and subject omission has subsequently created an aspectual interpretation called “established stative”. There are two reasons why we consider this aspectual concept to be the fruit of the aforementioned features: First, when the underlying verb represents an event, creating an established stative interpretation requires the event to have taken place and secondly, in the absence of the subject, the actionality of the event decreases and subsequently makes the underlying verb (of any kind) stative because there is no actor left to do an action. In this way, the impossibility of deriving PPs from the verbs with the intrinsic aspects of “permanent inherent state” and “point state” can also be explained.

Keywords: Participle, Past Participle (PP), Aspect, Tense, Anterior Tense, Established Stative Aspect

Introduction

Although no independent research has been done on the aspectual and temporal implications of the PPs, some evidence can be used to find out the ideas in this regard. For example, it can be inferred that some consider PPs to bear past tense and in the same vein, such chains as “rafte?ast/bašad” (“has gone”) are considered as the past tense despite the fact that the auxiliaries are inflected in the present tense. However, by considering the tense of the auxiliary verb on the one hand and the morpheme “-te,/de” as the marker of perfect aspect on the other hand, others call these paradigms perfect and subjunctive perfect, respectively. Although neither of these two perspectives is preferred in the overview, it at least reinforces the need to consider the simultaneous role of both the PP and the semantic/grammatical content of the auxiliary verb. It is the case that the contribution of the intrinsic aspect of underlying verbs to PPs has not been considered, too. The authors believe that it is possible to achieve a more comprehensive view by paying attention to the common role of PPs in all their functions and the intrinsic aspect of the underlying verbs PPs are derived from. With these prefaces, the present article addressed the following questions:

1- What are the temporal or aspectual functions of the PPs in Persian regardless of the intrinsic aspect of their underlying verbs?

2- What are the effects of the intrinsic aspect of the underlying verb on the temporal and aspectual outcomes of PPs?

*Corresponding author

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/jrl.2022.132586.1636>

3- How do we infer that objective/accusative reading from the PPs consists of transitive underlying verbs?

Materials and Methods

To answer the aforementioned questions, we discussed various topics from the historical background of the PPs in Persian to their status in terms of tense, aspect, and intrinsic aspect of the underlying verb and their interaction. In accordance with each discussion, we also referred to previous studies and views in these regards.

Discussion of Results and Conclusions

According to Wegner (2019), the PP is obtained through the process of derivation from the verb with the function of deverbal adjective; however, through grammaticalization, it has been inserted into various verbal paradigms as a predicate, albeit by preserving its derivational features. It should be noted that in many Indo-European languages, including Persian, both functions are still active. Certainly, some of the characteristics of adjectival ancestors are still preserved in their predicate functions, but the effects arising from grammaticalization have made some believe that PPs represent the past tense, while others recognize them as the constructions bearing a perfect or perfective aspect. The complexity of the argument is doubled when we know that some consider the “perfect/perfective” aspect as a temporal one, not an aspectual concept (cf. Taleghani, 2008; Eslami, 2019).

Considering the dual division of grammatical aspect into perfective and imperfective aspects with continuous and habitual subsets, it is obvious that perfect structures may sometimes be imperfective and sometimes perfective depending on the case. In other words, these constructions can be either accompanied by the prefix “mi-“ as an imperfective marker (i.e., “have been PP”) or represented without “mi-“ (i.e., “have PP”). Thus, what makes this construction distinct from imperfect paradigms, such as the simple past, is not a grammatical aspect.

Examining the intrinsic aspect of the underlying predicates of PPs in Persian also confirmed that PPs are made for all other predicates, except for “permanent inherent states” and “point states”. It is thus logical to take for granted that different verbs, including any intrinsic aspects, during derivation to PPs accept a single secondary derivational aspect that allows them to bear the same functions. Of course, this does not mean removing the effect of the intrinsic aspect of the underlying verbs; otherwise, there would be no restrictions on the two above-mentioned subsets. This secondary derivational aspect is derived from the morpheme “-te/-de”, the main function of which is to represent the anterior tense. Its secondary and subsidiary responsibility is to represent a kind of aspect, namely “established stative”. Anterior tense indicates the precedence of the R(eference) point over the E(vent) point. It can in turn bring about the basis for creating the established stative aspect. Definitely, the established stative aspect returns the intrinsic aspect of the underlying verb (of any kinds) to the stative one and since the underlying predicate represents an event, its establishment is a vital necessity to obtain the stative reading from PP as the consequence of the occurrence of the event. In other words, the occurrence of the event precedes its following state as the result. Thus, the omissions of the subject from the argument structure and the anterior tense together give rise to the secondary aspect, i.e., established stative.

This concept explains all the aspectual implications of the paradigms known as “present perfect” like experiential reading, resultative interpretation, recency (recent past), and so on. In addition, it justifies the constraint on deriving PPs from the predicates of “permanent inherent states” and “point states”. Established stative means the stateness arisen from the occurrence of an event and it is certainly in conflict with an eternal and pre-existing state. Point states also fade as soon as they occur and it is impossible to speak of the continuation of the situation resulting from them.

Examining the effect of the intrinsic aspect of the underlying verbs on the derivational secondary aspect of PPs as established stative and their interaction also allowed us to explain the concept of “perfectness”, which had been mistakenly considered a kind of grammatical aspect by some others. In fact, the perfectness of the event is only arisen as the semantic implication of the PPs when, due to the intrinsic aspect of the underlying verb, the state resulting from the occurrence of the event is simple, explicit, and obvious.

References

- Abolghassemi, M. (2006 [1996]). *A Historical Grammar of the Persian Language*, Tehran: Samt. [In Persian]
- Anoushe, M. (2015). Aspect and Tense Projections in the Complex Adjectives: A Distributed Morphology Approach, *Language Related Research*, 6(5), 49-72. [In Persian]
- Anoushe, M. (2020). There is no Stem: the Distribution of Verbal Allomorphs, A Distributed Morphology Analysis, *Journal of Researches in Linguistics*, 11 (2), 25-48. [In Persian]
- Anvari, H. and Ahmadi Givi, H. (2011 [2000]). *Persian Grammar Vol 2*, 4th ed., Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Ballweg, J. (1988). *Die Semantik der Deutschen Tempusformen: Eine Indirekte Analyse im Rahmen einer temporal erweiterten Awasageligi*. Düsseldorf: Schwann.

- Belitschenko, I. (1980). Zu Besonderheiten der temporalen Bedeutungen der Partizipien im Deutschen im Vergleich zu den Temporalbedeutungen der Finiten Verbalformen. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin*, Ges. –Sprachw. Reihe 29, 375-378.
- Benveniste, E. (1968). Mutations of Linguistic Categories. In W. Lehman & Y. Malkiel (eds.), *Directions for Historical Linguistics: A Symposium*. Austin: University of Texas Press, 83-94.
- Barzegar, H. and Karimi-Doostan, G. (2017). Lexical Aspect in Persian Deadjectival Complex Predicates, *Journal of Language Research*, 8(1), 41-57. [In Persian]
- Changizi, E. (2016). *A Descriptive Dictionary of Historical Grammar*, Tehran: Elmi. [In Persian]
- Changizi, E. (2018). *Grammar of Old Persian*, Tehran: Allameh Tabataba'i University. [In Persian]
- Cheraghi, Z. and Karimi-Doostan, G. (2013). Classification of Persian Verbs on their Event and Aspectual Structures, *Journal of Language Research*, 4(2), 41-60. [In Persian]
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and Causal Structures*. Oxford: Oxford University Press.
- Darzi, A. and Jafari, S. (2019). A Feature-Geometric Approach to Grammatical Tense and Aspect in Persian, *Journal of Researches in Linguistics*, 11 (2), 97-118. [In Persian]
- de Swart, H. (1998). Aspect Shift and Coercion. *Natural Language and Linguistics Theory* 16, 347-385.
- Eslami, M. (2018). Morphological Structure of Persian Verb in Perfect Tenses, *Journal of Researches in Linguistics* 11 (1), 1-14. [In Persian]
- Farshid Vard, K. (2003). *A contemporary detailed Grammar*, Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Filip, H. (2019). Aspectual Class and Aktionsart. In P. Portner, K. von Stechow & C. Maienborn (eds.), *Semantics: Noun Phrases and Verb Phrases*, Berlin/Munich/Boston: Mouton de Gruyter. 48-55.
- Gharib, A. (1290). *Persian Grammar*, Tehran: Bina. [In Persian]
- Giorgi, A. & Pianesi, F. (1997). *Tense and Aspect: From Semantics to Morphosyntax*. Oxford: Oxford University Press.
- Hornstein, N. (1993). *As time goes by*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kamp, H. & Reyle, U. (1993). *From Discourse to logic: An Introduction to Model-Theoretic Semantics of Natural Language, Formal Logic and Discourse Representation Theory*. Dordrecht: Kluwer.
- Katz, G. (2003). On the Stativity of the English Perfect. In A. Alexiadou, M. Rathert & A. von Stechow (eds.), *Perfect Explorations*. Berlin: de Gruyter. 205-234.
- Kent, R. G. (1953). *Old Persian: Grammar, Text, Lexicon*. New Haven: American Oriental Society.
- Khanlari, P. (1972). *Persian Grammar*, Tehran: Bonyad-e-Farhang-e-Iran. [In Persian]
- Khayyampour, A. (1945). *Persian Grammar*, Tabriz: University of Tabriz. [In Persian]
- Lecki, A. M. (2010). *Grammaticalization Paths of Have in English*. Frankfurt am Main: Lang.
- Moens, M. & Steedman, M. (1988). Temporal Ontology and Temporal Reference. *Computational Linguistics* 14: 15-28.
- Moens, M. (1987). Tense, Aspect and Temporal References. PhD. Dissertation, Centre for Cognitive Science, University of Edinburgh.
- Mowlai, C. (2009[2006]). *A Manual of Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, 2nd Ed. Tehran: Mehrnamag. [In Persian]
- Musan, R. (1998). The Core Semantics of the Perfect. *ZAS Papers in Linguistics* 10, 113-145.
- Nishiyama, A. & Koenig, J. P. (2004). What is a Perfect State? In B. Schmeiser, V. Chand, A. Kelleher & A. J. Rodriguez (eds.), *WCCFL 23 Proceedings*. Somerville: Cascadilla Press. 595-606.
- Nishiyama, A. & Koenig, J. P. (2006). The Perfect in Context: A Corpus Study. *U. Penn Working Papers in Linguistics*, 12(1), 265-278.
- Öhl, P. (2009). Die Entstehung des Periphrastischen Perfects mit Haben und Sein im Deutschen: Eine Längst Beantwortete Frage? *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 28, 265-306.
- Parsons, T. (1990). *Events in the Semantics of English: A Study in Subatomic Semantics*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Rahimifar, M., Rezai, V. and Motavalian, R. (2019). A Functional-Typological Approach to Perfect Constructions in Persian, *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*, 11(2), 111-139. [In Persian]
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: Macmillan Co. Dover.
- Rezai, V. (2012). The Progressive Aspect and Its Manifestation in Contemporary Persian, *Literary Art* 4(1), 79-92. [In Persian]
- Ritz, M. E. (2011). Perfect Tense and Aspect. In Robert I. Binnick (ed.), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*, Oxford, New York: Oxford University Press. 881-907.
- Sadeghi, A. A. and Arjang, G. (1979). *Grammar: for the 4th Grade of Highschool*, Tehran: sazman-e-Ketabha-ye-Darsi. [In Persian]
- Sandström, G. (1993). When-Clauses and the Temporal Interpretation of Discourse. PhD. Dissertation. University of Umeå.

- Schmitt, R. (1989). Altpersisch. In R. Schmitt (ed.), *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag. 56-85.
- Schmitt, R. (2008). Old Persian. In R. D. Woodard (ed.), *The Ancient Languages of Asia and the Americas*. Cambridge: Cambridge University Press. 79-100.
- Shari'at, M. J. (1985). *Persian Grammar*, Tehran: Asatir. [In Persian]
- Skjærvø, P. O. (2007). Avestan and Old Persian Morphology. In A. S. Kaye (ed.), *Morphologies of Asia and Africa*, Vol. 2. Winona Lake: Eisenbruns. 853-940.
- Smith, C. S. (1997). *The Parameter of Aspect*, 2nd edition, Dordrecht: Kluwer.
- Taleghani, A. (2008). *Modality, Aspect and Negation in Persian*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vahidian Kamyar, T. and Omrani, G. (2001). *Persian Grammar* Vol. 1, Tehran: Samt. [In Persian]
- Valipour, M. and F. Bahrami (in Press). Perfect Aspect or Anterior Tense? Rethinking of Aspect in Persian, *Language Related Research*. [In Persian]
- VanValin, R. D. (2005). *Exploring the Syntax-Semantics Interface*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Veisi Hesar, R. (2019). Aspect shifting in Persian: A feature-based approach, *Iranian Journal of Comparative Linguistic Research*, 15, 135-157. [In Persian]
- Vendler, Z. (1957/1967). *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, Cornell University Press.
- Wegner, D. (2019). The Properties of Perfect(ive) and (Eventive) Passive Participles: An Identity Approach, *Glossa: a journal of general linguistics*, 4(1), 1-33.
- Zeller, J. (1994). *Die Syntax des Tempus: Zur strukturellen Repräsentation temporalen Ausdrücke*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

مقاله پژوهشی

صفت فعلی در فارسی: حامل زمان یا نمود؟

فاطمه بهرامی ^{ID}*

مونا ولی پور**

چکیده

خوانش‌های نمودی علاوه بر نمود دستوری و نمود ذاتی، می‌توانند برخاسته از عوامل دیگری نظیر زمان دستوری نیز باشند. صفت‌های فعلی از ریشه و پسوند «-ته/ده» تشکیل می‌شوند. این پسوند زمان دستوری تقدیمی را بازنمایی می‌کند که همان هسته معنایی/دستوری مشترک در تمام صیغگان حامل صفت فعلی است. از طرف دیگر، مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که صفت‌های فعلی ابتدا از فعل‌های متعدی ساخته می‌شدند و عملکرد آن‌ها حذف فاعل از ساخت موضوعی فعل و برجسته کردن مفعول بوده است. شهرت آن‌ها به «صفت مفعولی»، شرکت آن‌ها در ساخت مجهول و همچنین انحصار خوانش مفعولی از بعضی کاربردهای آن‌ها از همین جا ریشه می‌گیرد. اما حذف فاعل موجب شباهت یافتن فعل‌های متعدی از نظر ساخت موضوعی به فعل‌های لازم غیرمفعولی شده است. به همین دلیل، غیر از فعل‌های متعدی، صفت‌های فعلی از لازم‌های غیرمفعولی و متعاقباً و قیاساً (به صرف شباهت نحوی) از لازم‌های غیرکنایی نیز مشتق شدند. حذف فاعل هم‌چنین از طریق هم‌افزایی با زمان دستوری تقدیمی موجب یک‌تعبیر نمودی از تمامی صفت‌های فعلی شده است که «ایستای محقق» نام دارد. در واقع، صفت فعلی نمود ذاتی فعل را (هرچه باشد) به نمود ایستا تغییر می‌دهد. اینکه این مفهوم را فرزند دو ویژگی پیش‌گفته دانستیم از آن رو است که اولاً تحقق رویداد برای حصول وضعیت ایستای محقق ضروری و بر آن مقدم است و در زمان دستوری تقدیمی نیز، از موقعیت مرجع که بعد از موقعیت رویداد قرار دارد، به موقعیت رویداد نگرسته می‌شود. به عبارت دیگر، زمان دستوری تقدیمی شرط لازم برای خلق نمود ایستا را فراهم می‌کند. ثانیاً پیامد حذف فاعل، تنزل میزان کنشی بودن رخداد است که فعل پایه صفت فعلی را (اعم از هر نوع) به ایستایی میل می‌دهد؛ چرا که دیگر کننده‌ای در میان نیست تا کنشی را رقم زند؛ پس صفت فعلی صرفاً می‌تواند دال بر وضعیت حاصل از وقوع رخداد مذکور یعنی همان ایستای محقق باشد. قائل شدن به این مفهوم محدودیتی مترتب بر صفات فعلی در زبان فارسی، یعنی ناممکن بودن اشتقاق این صفات از فعل‌های دارای نمود ذاتی ایستای پایدار و ایستای آنی را نیز توضیح می‌دهد. بنا بر آن چه در این پژوهش آمده می‌توان گفت که صفت‌های فعلی دلالت‌های زمانی و نمودی را توأمان دارند؛ هرچند که دلالت نمودی امری متأخر و مترتب بر دلالت زمانی است.

واژگان کلیدی: صفت فعلی^۱، صفت مفعولی^۲، زمان دستوری، نمود، زمان دستوری تقدیمی^۳، نمود ایستای محقق^۴

¹ participle/ deverbal adjective

² past participle

³ anterior tense

⁴ established stative

f_bahrami@sbu.ac.ir

m_valipour@sbu.ac.ir

* استادیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

** استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۱- مقدمه

دستورنویسان سنتی ساختی را که متشکل از ستاک گذشته و پسوند «-ه» می‌دانسته‌اند، «صفت مفعولی» نامیده‌اند. علاوه بر تقطیع تکواژی، بر نام‌گذاری این ساخت نیز اشکالاتی وارد است. از آنجایی که امکان ساخت صفت مفعولی از فعل‌های لازم نیز وجود دارد، انتساب ویژگی «مفعولی» به همهٔ مصادیق آن، نادرست است. از این رو، در پژوهش حاضر ترجیح داده شد که از اصطلاح عام «صفت فعلی» به جای صفت مفعولی استفاده شود.

دستورنویسان سنتی اختصاصاً به بررسی صفت‌های فعلی نپرداخته‌اند؛ بلکه به فراخور بحث دربارهٔ زمان افعال، ساخت مجهول یا پسوندها ممکن است اشارات مختصری به آن کرده باشند. با بررسی کاربردهای صفت فعلی در فارسی امروز، می‌توان به طور کلی چهار دسته کاربرد را برای آن برشمرد: ۱- با مقولهٔ دستوری صفت در نقش‌های وصفی، اسنادی و تمیزی؛ برای نمونه، «آراسته» در «خانهٔ آراسته»، «خانه آراسته است» و «آراسته‌اش کردند». گفتنی است که در بعضی رویکردها مسند و تمیز، جزء نخست محمول‌های مرکب تلقی می‌شوند. ۲- جزء نخست در ساخت‌های کامل^۱ مانند ماضی نقلی (حال کامل)، ماضی بعید (گذشتهٔ کامل) و... مانند «آراسته» در «خانه را آراسته‌اند» و «خانه را آراسته بودند» ۳- جزء نخست در ساخت‌های مجهول مانند «آراسته» در «خانه آراسته شد» (در تقابل با ساخت معلوم «خدمتکاران خانه را آراستند»). ۴- به‌عنوان عبارت وصفی؛ مانند «آراسته» در «خدمتکاران خانه را آراسته، به پیشواز مهمانان می‌روند».

صفت فعلی غیر از محتوای معنایی فعلی که از آن ساخته می‌شود، واجد ویژگی‌های دستوری خاصی است که به آن امکان حضور در این چهار دسته کاربرد متفاوت را می‌دهد. در پژوهش حاضر، از یک طرف به بررسی ویژگی‌های دستوری صفت فعلی و تضمینات معنایی آن و از طرف دیگر به بررسی محتوای معنایی فعل موردنظر (در قالب انواع نمود ذاتی) و همچنین برهم‌کنش آن‌ها خواهیم پرداخت. در این راستا، در بخش ۲، مسئلهٔ اصلی پژوهش را طرح می‌کنیم و پرسش‌هایی را برمی‌شماریم که در خلال این پژوهش به آن‌ها پاسخ خواهیم داد. در بخش ۳، به بررسی پیشینهٔ تاریخی صفت مفعولی و روند تغییرات کاربردی آن می‌پردازیم. در بخش ۴، با بررسی دو دیدگاه عمده دربارهٔ دلالت‌های زمانی و نمودی صفت فعلی، دیدگاهی را که کفایت بیشتری در تبیین کاربردهای صفت فعلی در فارسی دارد، مشخص می‌کنیم. در بخش ۵، ضمن احصای انواع نمود ذاتی، مصادیق هر کدام را در تمامی ساخت‌های حامل صفت فعلی جست‌وجو می‌کنیم. در بخش ۶، این فرضیه را مطرح می‌کنیم که ساخت صفت فعلی نوعی خوانش نمودی ثانویه دارد که نمود اشتقاقی نامیده می‌شود. در همین بخش، خاستگاه خوانش مفعولی از صفت فعلی را نیز مشخص خواهیم کرد. بخش ۷ نیز دربردارندهٔ نتیجه‌گیری و خلاصهٔ مباحث است.

۱ ۲- طرح مسأله

همان‌طور که اشارت رفت، صفت فعلی در زبان فارسی، چهار دسته کاربرد متفاوت دارد. آنچه به این ساخت، مجوز حضور در این چهار کاربرد متفاوت را داده، احتمالاً ویژگی‌های نمودی و زمانی خاصی است که در آن وجود دارد. در پیشینهٔ مطالعات فارسی، اگرچه دربارهٔ دلالت‌های نمودی و زمانی صفت فعلی به صورتی مستقل پژوهشی انجام نشده است، اما از روی بعضی قرائن می‌توان نظر پژوهشگران را در این باره، بازجست. برای مثال می‌توان استنباط کرد که برخی، صفت فعلی را حامل تصریف زمان گذشته می‌دانند و به همین اعتبار زنجیره‌هایی نظیر «رفته است» یا «رفته باشد» را علی‌رغم صرف مضارع فعل کمکی، ماضی قلمداد می‌کنند. اما برخی دیگر نیز به اعتبار صرف فعل کمکی از یک سو و تلقی تکواژ «ته/ده» در ساخت صفت فعلی به عنوان نشان صرفی نمود کامل از سوی دیگر، این صیغگان را به ترتیب حال کامل و حال کامل التزامی می‌نامند و به همین ترتیب، از ماضی بعید با عنوان گذشتهٔ کامل یاد می‌کنند. این منظر در صیغگان مجهول نیز، که حال یا گذشته بودن صرف فعل کمکی، زمان را تعیین می‌کند، تقویت می‌شود. گرچه در ارزیابی اجمالی،

^۱ perfect

هیچ‌یک از این دو دیدگاه رجحانی ندارد، ولی دست‌کم لزوم قائل شدن به نقش توأمان هر دو بخش صفت فعلی و محتوای معنایی/دستوری فعل کمکی را قوت می‌بخشد. صرف‌نظر از ساخت‌های کامل، پژوهشگران به دلالت‌های زمانی و نمودی صفت‌های فعلی در سایر کاربردها توجهی نشان نداده‌اند. علاوه بر آن، سهم نمود ذاتی صفت فعلی نیز همواره مغفول مانده است. به اعتقاد نگارندگان، رسیدن به یک دید جامع‌تر از رهگذر توجه به نقش مشترک صفت فعلی در تمام کارکردها و تأثیر نمود ذاتی آن مقدور می‌شود. نکتهٔ دیگر آن‌که صفت‌های فعلی‌ای که از فعل‌های متعدی ساخته می‌شوند، در بعضی مواضع مانند نقش‌های وصفی، اسنادی و تمیزی لزوماً واجد معنای مفعولی‌اند و نمی‌توانند معنای فاعلی داشته باشند. به عبارت دیگر، صفت «ریخته» هیچ‌گاه نمی‌تواند برای دلالت به کنشگر عمل ریختن استفاده شود. این در حالی است که در ظرفیت فعل‌های متعدی فاعل و مفعول همزمان حاضرند و باید تبیینی برای عدم امکان ارجاع به فاعل جست. چنین تبیینی به ما کمک می‌کند نشان دهیم که چرا صفت‌های فعلی از دیرباز در ساخت‌های مجهول به کار می‌رفته‌اند.

با این مقدمات نوشته حاضر قصد دارد به بررسی پرسش‌های زیر بپردازد:

- (۱) دلالت‌های زمانی یا نمودی صفت فعلی فارغ از نمود ذاتی آن در زبان فارسی چیست؟
- (۲) تأثیر نمود ذاتی صفت فعلی بر برآیند نمودی و زمانی آن چیست؟
- (۳) دلیل خوانش مفعولی از صفت‌های فعلی ساخته‌شده از فعل‌های متعدی چیست؟

برای پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها، به طرح مباحث مختلفی از پیشینهٔ تاریخی و روند شکل‌گیری صفت فعلی در زبان فارسی گرفته تا وضعیت آن از نظر زمان دستوری، نمود دستوری، نمود ذاتی و برهم‌کنش آن‌ها خواهیم پرداخت. به تناسب هر بحث، به مطالعات پیشین و دیدگاه‌های مطرح در این زمینه‌ها نیز اشاراتی خواهیم داشت.

۲-۳- روند شکل‌گیری و تحولات تاریخی صفت فعلی

آن‌چه امروزه به نام صفت مفعولی شناخته می‌شود، از حیث معنایی الزاماً مفعولی نیست، چرا که افعال لازم نیز چنین صفتی دارند، در حالی که در ظرفیت فعلی خود فاقد مفعول‌اند. اما در وجه تسمیه شاید این اشاره سودمند افتد که به بیان و گنر^۱ (2019) در زبان‌های هندواروپایی ابتدا از افعال متعدی صفت فعلی ساخته شد و سپس به قیاس به ترتیب برای افعال غیرمفعولی^۲ و غیرکنایی^۳ نیز بر ساختند. آل^۴ (2009: 296) و لکی^۵ (2010: 149) نیز دیدگاه مشابهی دارند. نگارندگان در منابع دستور تاریخی زبان فارسی اشارتی مستقیم بر این تقدم و سپس گسترش کاربرد قیاسی نیافتند، اما تمایز میان ریشه متعدی و لازم در صفت فعلی مورد توجه بوده و در نام‌گذاری لحاظ شده است؛ یعنی «صفت مفعولی» در مقابل «صفت فاعلی» به کار رفته است (نک. ابوالقاسمی، ۱۳۸۵ [۱۳۷۵]: ۷-۱۴۶؛ مولایی ۱۳۸۷ [۱۳۸۴]: ۳-۷۲؛ چنگیزی ۱۳۹۷: ۸۵؛ Schmitt, 1989: 79). مشخصاً تمایز در نام‌گذاری با اتکا بر ظرفیت افعال پایه و نه نقش معنایی موضوع آن‌ها است. به هر حال با وجود آن‌که پیرامون تقدم احتمالی صفات فعلی متعدی در فارسی باستان سخنی به میان نیامده، پذیرش فرض و گنر در مورد زبان فارسی چندان ناموجه نیست. متعاقباً (بخش ۶) شاهدی دال بر تائید احتمالی این ادعا از نظر خواهد گذشت.

در فارسی باستان صفت مفعولی و فاعلی گذشته به ترتیب از ریشه متعدی و لازم، غالباً از صورت ضعیف^۶ و پسوند «-ta» ساخته شده

¹ Wegner

² unaccusative

³ unergative

⁴ Öhl

⁵ Lecki

⁶ mitunter (weak)

است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۵: ۷-۱۴۶؛ مولایی ۱۳۸۷: ۳-۷۲؛ Schmitt, 1989: 79).^۱ البته به بیان اشمیت (1989: 80) و مولایی (۱۳۸۷: ۷۳) گاهی صفت مفعولی از ریشه افزوده/بالانده^۲ نیز حاصل می‌آمده است؛ مانند: pāta = پاییده. اما به دنبال از دست رفتن ساخت ماضی نامعین^۳ در دورهٔ میانه، صفات فعلی به تدریج در مقام صیغگان ماضی ساده به ایفای نقش جدیدی پرداختند و کارکرد وصفی خود را از دست دادند (نک. مولایی، ۱۳۸۷: ۶۵ و چنگیزی، ۱۳۹۵: ۱۱۳). به این ترتیب در پی رفع خلأ ایجادشده، در دورهٔ میانه صفات فعلی جدیدی از اتصال پسوند «-ag» به ماده ماضی افعال اعم از لازم و متعددی حاصل شد که در فارسی دری تا به امروز با تغییرات واجی به صورت پسوند «-ه»/«-ه» (مانند: خفته و گفته) درآمد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۵: ۷-۱۳۶) و همان نقش و کارکرد منسوب به صفات فعلی پیشین در فارسی را بر عهده گرفت.

به بیان و گنر (2019) صفت فعلی به واسطهٔ فرایند اشتقاق و با وندافزایی از فعل و در کارکرد صفت بیانی حاصل آمده است؛ اما این ساخت در پی فرایند دستوری‌شدگی و در کارکرد نحوی جدید خود، توانسته در مقام محمول (البته با حفظ مختصات اشتقاقی) در صیغگان فعلی ایفای نقش کند.^۴ گفتنی است در بسیاری از زبان‌های هندواروپایی از جمله فارسی، هر دو کارکرد هم‌چنان فعال‌اند؛ کما این که صفت فعلی «رفته» در ضرب‌المثل «آب رفته به جو بازمی‌گردد» در کارکرد اصلی و در قالب وصفی ظاهر شده، اما کارکرد محمولی آن در جمله «من به مدرسه رفته‌ام» ناشی از فرایند دستوری‌شدگی و امری ثانوی و متأخر است. ناگفته پیداست که برخی مشخصه‌های جدّ وصفی کماکان در کارکرد محمولی آن‌ها محفوظ مانده است، اما تأثیرات برخاسته از دستوری‌شدگی موجب شده تا به زعم برخی، مفهوم زمان گذشته و به باور گروهی دیگر مفهوم نمودی کامل یا تام^۵ بر این ساخت مترتب باشد. پیچیدگی بحث دوچندان می‌شود، وقتی بدانیم که عده‌ای معتقدند کامل بودن اساساً مفهومی زمانی است نه نمودی. گروهی دیگر نیز بر این باورند که دلالت گذشته موجب برداشت نمود کامل از این ساخت‌ها می‌شود؛ به‌ویژه آن که این عناصر در صیغگان مشهور به حال کامل/ماضی نقلی در زبان‌های هندواروپایی به شدت رواج دارند. برای اطلاع از دیدگاه‌های مختلف در ادامه به اختصار این بحث را دنبال خواهیم کرد.

۳-۴ بررسی صفات فعلی از منظر زمان دستوری و نمود

چنان که اشارت رفت، صفات فعلی در نقش‌های متفاوتی در زبان فارسی به کار می‌روند. یکی از نقش‌های محمولی آن‌ها، در صیغگانی است که به ساخت‌های کامل مشهورند (حال کامل، گذشته کامل و غیره). برخی معتقدند تلقی مفهوم «کامل» به عنوان یک شقّ زمانی موجه‌تر می‌نماید، زیرا صرف آن در سه صیغگان حال/گذشته/آینده کامل^۶ قابل تصور است (به طور خاص در مورد زبان فارسی نک. اسلامی، ۱۳۹۸ و Taleghani, 2008)؛ اما دیدگاه مقابل معتقدند همان‌گونه که از نام‌گذاری برمی‌آید بخش تکرارشوندهٔ «کامل» در هر سه ساخت می‌تواند دال بر مفهوم ثانوی دیگری (یعنی نمود) و مستقل از زمان صیغگان باشد (به طور خاص در مورد زبان فارسی نک. انوشه، ۱۳۹۹). به هر حال مروری مختصر خواهیم داشت بر نظریات هر دو دیدگاه تا جمع‌بندی آراء حاصل شود.

۱ در فارسی باستان هر ریشه کارکرد مشخصی دارد. فعل مجهول از ریشه ضعیف، و فعل واداری/سببی از ریشه بالانده/افزوده ساخته می‌شود (ابوالقاسمی، ۱۳۸۵: ۱۴۶؛ Schmitt, 1989: 80).

² vollstufiger (vrddhi)

³ aorist

^۴ خاطرنشان می‌شود در نوشته حاضر علی‌رغم التفات به این روند دستوری‌شدگی و تفاوت میان دو ساخت مذکور، از آن‌جا که اصطلاح «صفت فعلی» معادل نسبتاً آشنایی برای participle هست و از سوی دیگر معادل مفهومی دقیق برای deverbial adjective نیز همین «صفت فعلی» است، در اشاره به هر دو ساخت، از معادل یکسان استفاده می‌شود تا محل بحث قطعاً به حسب ضرورت بر تمایز میان آن‌ها تأکید خواهد شد.

⁵ perfective

⁶ present/past/future perfect

۴-۱ دیدگاه زمانی

ریتس^۱ (2011) عمده‌ترین نظریاتی که صفت فعلی را حامل زمان می‌دانند، با تکیه بر صیغگان حال کامل و کارکردهای آن به شرح زیر معرفی و آن‌ها را نقد می‌کند:

۱- نظریه «گذشته نامعین»^۲ بر این واقعیت تأکید دارد که صفات فعلی با قیود گذشته معین همراه نمی‌شود. ریتس (887: 2011) این دیدگاه را به چالش می‌کشد و به دو موضوع به عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف بر این نگرش اشاره می‌کند: نخست آن‌که، گاهی گذشته ساده نیز به زمان نامعین ارجاع دارد؛ مانند «علی رفت»؛ و دوم این که صفات فعلی در مواردی که دوره زمانی مذکور تا لحظه گفتار تداوم می‌یابد نیز، می‌توانند با قیدهای معین همراه شوند؛ مانند «علی از ساعت ۴ خوابیده است». جالب آن‌که در زبان فارسی، بدون تداوم دوره زمانی نیز، این امکان وجود دارد؛ مانند: «علی دیروز ساعت ۵ به عیادت رضا رفته است». به عبارت دیگر، حال کامل در زبان فارسی لزوماً به گذشته نامعین اشاره ندارد.

۲- نظریه «حال گسترش‌یافته»^۳ در راستای رفع چالش دوم در مدل قبلی ارائه شد و اشاره می‌کند که صفت فعلی در اصلی‌ترین معنی خود یک زمان درونی^۴ اشاره می‌کند که فی‌المثل در حال کامل از گذشته تا لحظه گفتار گسترش می‌یابد، اما مشکل این الگو در رابطه با صفات مشتق از افعال نایستا است که اساساً در بازه زمانی امتداد نمی‌یابند؛ مانند «مریم از/در سال ۱۳۹۹ از این محله رفته است».

۳- نظریه «گذشته درونه‌ای»^۵ با نگرش نحوی محض، صفت فعلی را گذشته‌ای در دامنه حال معرفی می‌کند. به نظر ریتس نقطه ضعف این تعریف آن است که نمی‌تواند تنوعات کاربردی ساخت انواع صیغگان کامل را توضیح دهد.

۴- نظریه «پیوستگی جاری»^۶ نیز اهمیت ویژه‌ای به زمان حال داده و تأکید می‌کند صفت فعلی ارتباط پیوسته موقعیتی را بیان می‌کند که پیش از زمان گفتار رخ داده است. نقد وارد بر این دیدگاه آن است که سایر زمان‌ها نیز می‌توانند توصیف‌گر موقعیتی باشند که با زمان گفتار پیوستگی دارند و به این ترتیب کماکان وجه تمایز صفت فعلی و گذشته ساده نامعلوم است (برای آشنایی با نام نظریه پردازان و بحث دقیق‌تر نک. Ritz, 2011). در یک جمع‌بندی پیروان این چهار منظر همگی معتقدند صفت فعلی بیانگر زمان در مفهوم «تقدم»^۷ است (نک. Belitschenko, 1980؛ Ballweg, 1988؛ Zeller, 1994؛ Musan, 1998).

۴-۲ دیدگاه نمودی

مسئله مطرح در این دیدگاه آن است که آیا اساساً مفهوم «کامل» را دال بر یک وضعیت ایستا بدانیم یا خیر. مدافعین منظر ایستایی عموماً اصطلاحات result, resultant, consequence, perfect state را به کار می‌برند، زیرا برداشت‌های متفاوتی از مفهوم ایستایی دارند (نک. Giorgi؛ Smith, 1997؛ de Swart, 1998؛ Moens and Steedman, 1988؛ Moens, 1987؛ Parsons, 1990؛ Kamp and Reyle, 1993 and Pianesi, 1997؛ Nishiyama and Koenig, 2004, 2006؛ Katz, 2003). پس مسئله آن است که ماهیت و مفهوم ایستایی چیست و چگونه رخداد بیان‌شده در صفت فعلی به ایستایی مرتبط می‌شود؟ ریتس (900: 2011) پس از مرور دیدگاه‌های مختلف، به نتیجه جالبی می‌رسد. به بیان او ساخت کامل، در عین مشابهت با هر دو ساخت نتیجه‌ای و گذشته ساده، از آن‌ها متمایز است. او به زبان‌هایی اشاره می‌کند که در آن‌ها ساخت نتیجه‌ای فاقد معنای کامل است و بالعکس در برخی زبان‌ها نیز ساخت کامل فاقد خوانش نتیجه‌ای است.

¹ Ritz

² indefinite past (ID)

³ extended now (XN)

⁴ interval

⁵ embedded past (EP)

⁶ current relevance (CR)

⁷ anteriority

هم‌چنین ساخت کامل و گذشته ساده نیز مشترکاتی با هم دارند، اما در عین حال متمایزند و در برخی زبان‌ها همواره امکان جایگزینی این دو ساخت وجود ندارد. به هر حال ریتس در مقاله خود پاسخ قطعی به این چالش نمی‌دهد و کار را به ارزیابی و مقایسه دیدگاه‌های مختلف و نقاط قوت و ضعف آن‌ها محدود می‌سازد. اما نکته مهمی که خاطر نشان می‌کند (887: 2011) آن است که برخی در پی تبیین چندمعنایی یا ابهام کاربردی ساخت مذکور، به محتوای معنایی فعل زیربنایی اشاراتی داشته و تلویحاً نمود ذاتی آن را در ایجاد معنی نهایی دخیل دانسته‌اند (نک. Sandström, 1993)؛ این یکی از وجوهی است که نگارندگان در نوشته حاضر به آن خواهند پرداخت و سعی خواهند کرد تأثیر نمود ذاتی فعل را در برآیند نهایی نمود صفت فعلی ارزیابی کنند (بخش ۵). هم‌چنین ضمن دفاع از دلالت صفات فعلی بر مفهوم ایستایی، در بخش ۶ تعریف خود از این مفهوم را ارائه خواهند داد. البته با توجه به اینکه تا به اینجا وضعیت صفت فعلی در زبان فارسی از نظر بازنمایی زمان دستوری یا نمود دستوری هنوز نامشخص است، در ادامه بعد از مرور دیدگاه دستورنویسان ایرانی، به این مسئله پرداخته خواهد شد. به عبارت دیگر، با تقطیع دقیق تکواژی و بازتعریف مفهوم زمان دستوری و نمود، نشان داده می‌شود که پسوند حاضر در صفت فعلی، چه مفهومی را بازنمایی می‌کند. پاسخ این پرسش، راه را برای آنچه در بخش ۵ و ۶ خواهد آمد، یعنی انواع نمود ذاتی در صفت فعلی و همچنین تدقیق مفهوم ایستایی، هموار خواهد کرد.

۴-۳ دیدگاه دستورنویسان ایرانی

در این قسمت، ابتدا دیدگاه نویسندگان دستورهای تاریخی زبان فارسی را درباره دلالت‌های زمانی یا نمودی صفت فعلی بررسی می‌کنیم و سپس به طرح آرای دستورنویسان فارسی معاصر می‌پردازیم.

طبق تصریح ابوالقاسمی (۱۳۸۵: ۷-۱۳۶) صفات فاعلی و مفعولی از ماده ماضی فعل‌های لازم و متعدی ساخته می‌شوند و بنابراین، حامل «زمان گذشته» هستند؛ اما مولایی (۱۳۸۷: ۷۲) عنوان بی‌نشان «صفت مفعولی» را برگزیده و به نظر می‌رسد با اطلاق «زمان گذشته» بر صفات فعلی موافق نیست؛ این دیدگاه وقتی برجسته می‌شود که ایشان (۱۳۸۷: ۶۵) در تحلیل صیغگان اطنابی^۱ مشهور به ماضی نقلی در فارسی و نحوه پیدایش آن‌ها تصریح می‌کنند: فارسی باستان سه ماده به شرح مضارع (present)، ماضی (aorist)، نقلی (perfect) با ساخت‌های مختلف دارد و در ادامه (۱۳۸۷: ۶۹) می‌افزاید فعل نقلی در ایرانی باستان مانند سانسکریت بیانگر زمان گذشته و در برخی موارد زمان حال است [تأکید از نگارندگان است]. اشمیت (1989:79) نیز اطلاق عام participle را به کار می‌برد، بدون آن که ساخت را به زمان گذشته مقید کند.

ابوالقاسمی توضیح دیگری نیز دارد که محل تأمل است. ایشان (۱۳۸۵: ۷-۱۳۶) به کارکرد جدید این عناصر اشاره و بیان می‌کند «صفت‌های فاعلی و مفعولی گذشته در فارسی دری صفات فاعلی و مفعولی نقلی هستند و ... چون در ایرانی باستان ساخت آن‌ها صفت فاعلی و مفعولی گذشته بوده، به اعتبار گذشته (توضیح نگارندگان: منظور به اعتبار نام گذاری قدیم/پیشین)^۲، صفت فاعلی گذشته و صفت مفعولی گذشته نامیده شده‌اند». او (همان‌جا) در معرفی «ماده نقلی» بیان می‌کند که ساخت آن چون ساخت صفات فاعلی و مفعولی گذشته است. گرچه او در متن کتاب منظور از ماده نقلی را مشخص نمی‌کند، اما در نمایه اصطلاحات (۱۳۸۵: ۱۹۲)، مشخص است که ماده نقلی را معادل «perfective stem» به کار برده و برداشت ضمنی آن است که ایشان اصطلاح ساخت مذکور را حامل مفهوم نمود کامل در نظر گرفته. به این ترتیب به زعم نگارندگان تلویحاً تلقی مفهوم زمانی گذشته در ساخت‌های ثانویه نقلی را که عیناً مشابه جد صفات فعلی آن‌هاست، منتفی می‌داند. حتی اگر برداشت مطروحه محل دفاع نباشد، قدر مسلم آن است که بر کارکرد نمودی صفات فعلی یا به تعبیر

^۱ periphrastic paradigm

^۲ مراد از «به اعتبار گذشته» در واقع «به اعتبار نام‌گذاری پیشین» است، که گرچه به دلیل تشابه لفظ می‌تواند موجب کج‌فهمی و انحراف ذهن شود، اما به جهت رعایت امانت، از جرح اصل نوشته صرف‌نظر شد.

ایشان ماده نقلی صحه گذاشته و کارکرد اصلی صفات فعلی را در ایجاد صیغگان نقلی با کارکرد نمودی کامل دانسته است. مولایی (۱۳۸۷): ۶۵ نیز توضیح مشابهی دارد و چنگیزی (۱۳۹۷: ۷۸) نیز اشاره می‌کند «در فارسی باستان صفت فعلی برای بازنمایی نمود تام با خوانش نتیجه‌ای استفاده شده است» [تأکید از نگارندگان است.]. [تأکید از نگارندگان است.]. کنت^۱ (1953: 275-6)، اشمیت (2008: 79; 1989: 94) و شیرو^۲ (2007: 144-5) نیز بیان می‌کنند صفت فعلی در فارسی باستان، بیانگر نمود کامل است.

دستورهای فارسی امروز، کارکرد صفت فعلی را به طور انحصاری ارزیابی نکرده‌اند، بلکه به کارکردهای بعضی از صیغگان حامل آن اشاره داشته‌اند. بیشتر این ارزیابی‌ها مربوط به انواع ساخت‌های کامل به ویژه ماضی نقلی، ماضی بعید و ماضی التزامی است. در بیان کاربردهای ماضی نقلی، دستورنویسان تقریباً بر سر یک کاربرد اتفاق نظر داشته‌اند و آن وقوع رویدادی در گذشته و بقای اثر آن تا زمان حال است (برای مثال نک. قریب، ۱۳۳۰: ۱۰۹-۱۱۰؛ خانلری، ۱۳۵۱: ۳۴؛ شریعت، ۱۳۶۴: ۱۵۰؛ انوری و احمدی گیوی، ۱۳۷۹: ۴۸). در بیان کاربردهای ماضی بعید نیز از دیرباز به تقدم عملی بر عمل دیگر در گذشته اشاره شده است (برای مثال نک. قریب، ۱۳۳۰: ۱۱۱؛ خیامپور، ۱۳۳۳: ۴۹؛ خانلری، ۱۳۵۱: ۳۴؛ شریعت، ۱۳۶۴: ۱۵۳-۱۵۴). علاوه بر آن، ماضی التزامی نیز به زعم دستورنویسان بیانگر عملی در گذشته همراه با شک و آرزو و سایر مفاهیم دال بر عدم قطعیت است (برای مثال نک. قریب، ۱۳۳۰: ۱۰۴ و ۱۱۱؛ خانلری، ۱۳۵۱: ۳۵؛ انوری و احمدی گیوی، ۱۳۷۹: ۵۴؛ وحیدیان کامیار و عمرانی، ۱۳۷۹: ۴۳-۴۴). اگرچه برخی (مانند صادقی و ارژنگ، ۱۳۵۸: ۱۶؛ شریعت، ۱۳۶۴: ۱۵۳؛ فرشیدورد، ۱۳۸۲: ۴۰-۴۰۱) متذکر شده‌اند که ماضی نقلی ممکن است در صورت وجود قرینه، برای اشاره به نتیجه رویدادی در آینده نیز به کار رود، اما در هر صورت در مورد دلالت این سه ساخت بر رویدادی در گذشته اتفاق نظر وجود دارد. اما سؤال اینجاست که آیا این گذشتگی برخاسته از صفت فعلی است یا فعل کمکی یا برآیندی از تعامل صفت فعلی و فعل کمکی. دستورنویسان به این مسئله نپرداخته‌اند هرچند که با توجه به صرف مضارع فعل کمکی در ماضی نقلی و التزامی و صرف ماضی آن در ماضی بعید، می‌توان نتیجه گرفت که به زعم آن‌ها این گذشتگی نمی‌تواند برخاسته از فعل کمکی باشد.

در دستورهای فارسی، کمتر به نمود به‌عنوان مقوله‌ای مستقل اشاره شده است. از این میان، فرشیدورد نمود را چنین تعریف کرده است: «ویژگی‌های فعل را از لحاظ دلالتش بر آغاز و دوام و پایان و کمال و نقص وقوع آن و از نظر ارتباطش با زمانی معین، نمود یا حد آن می‌گویند و فعل را از این لحاظ می‌توان به پنج قسم تقسیم کرد: مبهم یا مطلق، استمرار یا ناتمام، کامل، نیمه کامل و آغازی» و در تعریف نمود کامل گفته است: «یعنی فعل در زمانی معین تمام شده است» (۱۳۸۲: ۳۷۹-۳۸۰). وحیدیان کامیار و عمرانی نیز نمود را اینچنین تعریف کرده‌اند: «نحوه انجام گرفتن فعل از نظر شروع و پایان یا استمرار را نمود می‌گویند. فعل در فارسی فقط نمود استمراری دارد» و نمود استمراری را هم فقط دارای سه ساخت در فارسی دانسته‌اند: «ماضی مستمر، ماضی مستمر نقلی، مضارع مستمر» (۱۳۷۹: ۵۵). آن‌ها هیچ اشاره‌ای به نمود کامل نمی‌کنند. در بخش دیگری از کتابشان، افعال فارسی را به سه نوع لحظه‌ای، تداومی و لحظه‌ای-تداومی تقسیم می‌کنند بدون اینکه به این اشاره کنند که افعال از چه منظری به این سه دسته تقسیم می‌شوند (۱۳۷۹: ۳۹؛ همچنین نک. انوری و احمدی گیوی، ۱۳۷۹: ۷۴-۷۶). علی‌رغم بعضی از اشاره‌های پراکنده به مقوله نمود، ظاهراً دستورنویسان تلقی روشنی از نمود نداشته‌اند و تمایز نمود دستوری و ذاتی را نیز در نظر نمی‌گرفته‌اند.

در دهه‌های اخیر زبان‌شناسان پژوهش‌هایی درباره نمود دستوری و ذاتی انجام داده‌اند. نمود ذاتی ویژگی‌های ذاتی فعل را از نظر شروع، پایان، امتداد، تکرار و امثالهم بیان می‌کند و در یک تقسیم‌بندی اولیه به چهار دسته ایستا^۳، کنشی^۴، آنی-حصولی^۵ و دیر-حصولی^۱ تقسیم

¹ Kent

² Skjærvo

³ state

⁴ action

⁵ achievement

می‌شود (Vendler, 1967 [1957]). بعضی پژوهشگران ایرانی تلاش کرده‌اند مصادیق این تقسیم‌بندی را در فارسی ردیابی کنند (برای نمونه، نک. چراغی و کریمی‌دوستان، ۱۳۹۲؛ برزگر و کریمی‌دوستان، ۱۳۹۶؛ ویسی‌حصار، ۱۳۹۷). نمود دستوری به این معناست که آیا فعل به صورت یک رویداد یکپارچه و کلی روایت می‌شود و دسترسی به ساختار درونی آن ناممکن است یا اینکه ساختار درونی‌اش در دسترس است (Comrie, 1976). در مورد نمود دستوری نیز پژوهش‌هایی دربارهٔ زبان فارسی انجام شده است (برای نمونه، نک. Teleghani, 2008؛ رضایی، ۱۳۹۱؛ درزی و جعفری ۱۳۹۸). در بعضی از پژوهش‌ها، کامل بودن نوعی نمود تلقی شده است؛ از جمله انوشه (۱۳۹۴: ۶۶) وند «ده-»-ته» را بیانگر نمود کامل دانسته است. نکته قابل ذکر دیگر آن است که در اشاره به تنوعات کاربردی صیغگان حامل «صفت فعلی» گاه سخن از «انجام کار» به میان می‌آید، گاه سخن از «بیان حالت» است و گاه نیز این موضوع مسکوت و ناگفته مانده است. به طور کلی، به نظر پژوهشگران تعیین مرز دلالت‌های نمودی و زمانی در ساخت‌های کامل که ویژگی مشترکشان حضور صفت فعلی است، امر دشواری است. رحیمی‌فر و همکاران در پایان پژوهششان متذکر شده‌اند که با این که ساخت‌های کامل «با زمان، نمود دستوری و نمود واژگانی پیوند دارند، اما به‌راستی شاید دشوار باشد که بتوان با کشیدن مرز روشنی، آن‌ها را زمان یا نمود نامید» (۱۳۷: ۱۳۹۸). در زیربخش بعدی، نگارندگان تلاش می‌کنند که این مرز را در صفت‌های فعلی مشخص کنند. به عبارت دیگر، در ۴-۴، به این پرسش پاسخ می‌دهیم که صفت فعلی بیانگر زمان دستوری است یا نمود دستوری. پاسخ به این پرسش، لازمهٔ تعیین دلالت‌های زمانی و نمودی تمام ساخت‌هایی است که دربردارندهٔ صفت فعلی‌اند.

۴-۴ دلالت‌های زمانی و نمودی صفت فعلی

زمان دستوری در یک بررسی اولیه، براساس جایگاه موقعیت رویداد (E) نسبت به موقعیت گفتار (S) که در حالت بی‌نشان برابر با زمان حال است) سنجیده می‌شود. تقدم موقعیت رویداد نسبت به موقعیت گفتار، همزمانی دو موقعیت، و تأخر موقعیت رویداد نسبت به موقعیت گفتار، به ترتیب زمان‌های دستوری گذشته، حال و آینده را می‌سازد. زمان دستوری برخلاف نمود، مفهومی اشاری^۴ است (Comrie, 1976: 1-3). نمود مفهومی ناظر به وضعیت درونی موقعیت رویداد است. اگر رویداد به مثابهٔ یک کل یکپارچه در نظر گرفته شود، با نمود تام سر و کار داریم؛ اما اگر وضعیت و روند درونی رویداد در زبان بازنمایی گردد، با نمود ناقص. به سخن دیگر، این نمود ناقص است که وضعیت درونی را به صورت دستوری بازتاب می‌دهد و نمود تام دربارهٔ آن سکوت می‌کند. به همین دلیل، نمود ناقص به صورت نشاندار و نمود تام به صورت بی‌نشان صورت‌بندی می‌شود. در زبان فارسی نشانهٔ نمود ناقص حضور تکواژ «می-» و نشانهٔ نمود تام، نبود این تکواژ است. نمود ناقص به دو دستهٔ عادت^۵ و استمرار^۶ تقسیم می‌شود که بسته به زبان موردنظر، ممکن است با نشانه‌های ویژه‌ای دستوری شوند (Comrie, 1976: 3-4, 16, 19, 24-28). فعل‌ها قبل از تصریف و گرفتن نشانه‌های صرفی نمود دستوری، از منظر نمود ذاتی نیز قابل بررسی‌اند.

آنچه گفتیم، مسئله‌ای که با آن در ساخت‌های کامل مواجهیم را حل نمی‌کند؛ چراکه با این تعریف، ماضی نقلی به دلیل نداشتن تکواژ «می-» دارای نمود تام است و به دلیل قرار گرفتن موقعیت رویداد قبل از موقعیت گفتار، دارای زمان دستوری گذشته است. به عبارت دیگر، از نظر زمان و نمود دستوری، وضعیتی دقیقاً مشابه ماضی ساده دارد. برچسب کامل همان مشخصه‌ای است که پژوهشگران با استناد بدان تلاش کرده‌اند تمایز ساخت‌هایی نظیر ماضی ساده از ماضی نقلی را توضیح دهند. اما چنان‌که اشاره شد، ماهیت ویژگی کامل بودن

¹ accomplishment

² event

³ speech

⁴ deictic

⁵ habitual

⁶ progressive

خود محل مناقشه است. آیا کامل بودن یک ویژگی زمانی است یا نمودی؟ با عنایت به تقسیم‌بندی نمود دستوری به دو دسته تام و ناقص (با زیرمجموعه‌های استمراری و عادی) هویدا است که ساخت‌های کامل بسته به مورد ممکن است گاهی ناقص باشند و گاهی تام. به عبارت دیگر، این ساخت‌ها هم می‌توانند با تکواژ «می-» به‌عنوان نشانه نمود ناقص همراه شوند (مانند «می‌رفته است») و هم می‌توانند فاقد آن باشند (مانند «رفته است»). بنابراین، آنچه این دسته را از ساخت‌های غیرکامل (نظیر ماضی ساده) جدا می‌کند، نمود دستوری نیست.

نکته دیگر آن که وجه اشتراک تمام ساخت‌های دارای برجسب کامل، از نظر ساختمان وجود صفت فعلی در آن‌ها است. صفت فعلی در فارسی امروز (فارغ از نگاه در زمانی)، از دو تکواژ تشکیل شده است: یکی ستاک حال و دیگری پسوند «-ته/ده». آنچه محل مناقشه است، دقیقاً نقش همین تکواژ اخیر است؛ چراکه سایر تکواژها در این ساخت‌ها متغیرند.^۱

برای حل مناقشه مذکور ولی پور و بهرامی (زیر چاپ) به بازنگری در مفهوم زمان دستوری پرداخته‌اند. مطابق با نتایج آن پژوهش، به نظر می‌رسد که علاوه بر E و S، نقطه دیگری نیز روی محور زمان وجود دارد که در تعیین معنای زمانی ماضی نقلی و ماضی بعید دخالت مستقیم دارد. این نقطه همان نقطه یا موقعیت مرجع (R) است که نخستین بار توسط رایشناخ^۳ (1947) در تبیین زمان‌های دستوری مطرح گردید. R موقعیتی است که از منظر آن به موقعیت رویداد (E) نگریسته می‌شود. در ماضی نقلی R و S برهم منطبق‌اند و به همین دلیل در کاربردهای این ساخت، معمولاً به ارتباط رویداد با زمان حال اشاره می‌شود. در ماضی بعید، R در نقطه‌ای قبل از موقعیت گفتار و بعد از موقعیت رویداد قرار دارد. به همین دلیل است که در کاربردهای این ساخت، معمولاً به وقوع رویدادی قبل از رویداد دیگر یا نقطه زمانی دیگری در گذشته اشاره می‌شود (همچنین نک. Hornstein, 1993). به طور کلی، وجه اشتراک ساخت‌های کامل، قرار گرفتن R در یک موقعیت پسینی نسبت به E است؛ به همین دلیل است که نگارندگان این ساخت‌ها را دربردارنده زمان دستوری تقدیمی دانسته‌اند (زیر چاپ). در ساخت‌های غیرکامل، R و E برهم منطبق‌اند و به همین دلیل این ساخت‌ها برجسب غیرتقدیمی می‌خورند.

بدین ترتیب، زمان دستوری را از یک طرف جایگاه R و S در قالب تقسیم‌بندی سه‌شقی گذشته، حال و آینده مشخص می‌کند و از طرف دیگر، جایگاه R و E در قالب تقسیم‌بندی دوشقی تقدیمی و غیرتقدیمی. گذشته و حال را حضور و عدم حضور تکواژ گذشته‌ساز و آینده را تکواژ «خواه» نشان‌گذاری می‌کند. تقدیمی و غیرتقدیمی نیز با حضور و عدم حضور تکواژ «-ته/ده» بازنمایی می‌شود.

جدول ۱- زمان‌های دستوری در فارسی

Table 1- Tenses in persian

روابط موقعیت‌ها روی محور زمان	تکواژ	زمان دستوری
R__S	+ وند گذشته	گذشته
هم‌زمانی S و R	- وند گذشته	حال
S__R	- وند گذشته؛ + خواه	آینده
E__R	+ ته / ده	تقدیمی
هم‌زمانی E و R	- ته / ده	غیرتقدیمی

از آنجایی که زمان دستوری تقدیمی با تکواژ «-ته/ده» مشخص می‌شود، در تمامی کاربردهای صفت فعلی (چه در مقام صفت با تمام نقش‌های آن، چه به‌عنوان جزئی از ساخت‌های کامل و مجهول، و چه به‌عنوان عبارت وصفی) ردپای آن را می‌توان بازجست.

^۱ نگارندگان نقش فعل «بودن» را به‌عنوان فعل کمکی در این ساخت‌ها در پژوهش‌های آتی بررسی خواهند کرد.

^۲ Reference

^۳ Reichenbach

در بخشی که گذشت، به بررسی نقش تکواژ «-ته/ده» که سازندهٔ صفت فعلی است پرداختیم و نشان دادیم که این تکواژ اساساً ابزار دستوری‌سازی یک مفهوم زمانی، یعنی تقدم موقعیت مرجع بر موقعیت رویداد است. اما پژوهشگرانی که تلویحاً یا تصریحاً به دنبال تحلیل نمودی از صفت‌های فعلی بوده‌اند نیز پری‌راه نرفته‌اند. چرا که نگرستن به یک موقعیت پیشینی از منظر موقعیتی پسینی یا آنچنان که کامری^۱ (1976: 56) اشاره کرده است، موضوعیت‌داری یک رویداد پیشینی^۲ (که نقطهٔ مشترک تمامی کاربردهای زمان‌های تقدمی است) به صورت ضمنی بیانگر نوعی نمود ایستاست. همان‌طور که گفتیم نمود مفهومی ناظر به وضعیت درونی موقعیت رویداد است. نگرستن به رویداد از منظر یک موقعیت پسینی، به نحوی ثانویه گمانه‌هایی را دربارهٔ وضعیت درونی رویداد ایجاد می‌کند.

در واقع آنچه تحت عناوین نتیجه‌ای^۳، تجربی^۴ یا گذشتهٔ اخیر^۵ به‌عنوان کاربردهای حال کامل (ماضی نقلی) ذکر شده (Comrie, 1976: 60-56) را می‌توان زیر چتر یک مفهوم، یعنی نمود ایستا، گرد آورد که این مفهوم خود فرزند یک مفهوم زمانی یعنی زمان دستوری تقدمی و از تضمینات آن است. با این همه، این تعامل نشان می‌دهد که زمان دستوری و نمود چگونه می‌توانند از یکدیگر تأثیر بپذیرند. در بخش بعدی، به بررسی نمود ذاتی و نمود حاصل از زمان تقدمی (آنچه با عنوان «ایستای محقق» معرفی خواهد شد) و تعامل آن‌ها می‌پردازیم. ایستای محقق، نقش واحدی است که تمامی صفت‌های فعلی علی‌رغم تنوعات نمود ذاتی، ایفا می‌کنند. این تأملات امکان پاسخ‌گویی به این پرسش را نیز فراهم می‌کند که صفات فعلی اساساً بیانگر رخداد/کنش هستند یا وضعیت/حالت.

۴-۵ نمود ذاتی در صفت‌های فعلی

پیشینهٔ دسته‌بندی افعال از حیث نمود ذاتی به آراء ارسطو در تقسیم آن‌ها به دو گروه کرانمند^۶ و ناکرانمند^۷ باز می‌گردد. اما اصطلاح «کنش‌گونه»^۸ برای اشاره به این مفهوم، نخستین بار در سال ۱۹۰۸ توسط اگرل^۹ به کار رفت و البته نخستین طبقه‌بندی مطرح و شناخته‌شده را وندلر (1967) ارائه داد. او بر پایهٔ سه مختصات ایستایی/پویایی، تداومی/لحظه‌ای و (نا)کرانمندی چهار دسته افعال را به شرح زیر معرفی کرد:

جدول ۲- کنش‌گونه افعال (Vendler, 1967: 144)

Table 2- Aktionsart of the verbs (Vendler, 1967: 144)

مصدق	مختصات	کنش‌گونه
دوست داشتن	بیان وضعیت و نه رخداد [ایستا، تداومی، ناکرانمند]	الف: ایستا
دویدن	بیان رخداد یا فرایند [پویا، تداومی، ناکرانمند]	ب: کنشی
رسیدن	بیان رخداد یا فرایند آتی [پویا، لحظه‌ای، کرانمند]	ج: آتی-حصولی
ساختن	بیان رخداد یا فرایند پایان‌پذیر [پویا، تداومی، کرانمند]	د: دیر-حصولی

¹ Comrie

² continuing relevance of a previous situation

³ perfect of result

⁴ experiential perfect

⁵ perfect of recent past

⁶ telic

⁷ atelic

⁸ Aktionsart (=actiontype)

⁹ Agrell

کرافت^۱ (2012: 57-69) الگوی چهارگانه **وندلر** (1967) را با معرفی زیرمجموعه‌های هر طبقه گسترش می‌دهد. در ادامه، به موازات مرور دسته‌بندی کرافت، تنوعات ساختاری محمول‌های هر طبقه مشخص خواهند شد، تا در وهله اول محمول‌های دارای صفات فعلی در هر بخش ممتاز شوند.

۵-۱ نمود ایستا

افعال دارای این نمود، موقعیت مشارک، یا وضعیت و تجربه درونی او را بیان می‌کنند. پس موقعیت یا وضعیت تداوم دارد و در ذات معنایی محمول، نقطه پایانی متصور نیست. کرافت (2012) انواع محمول ایستا را با عناوین «ایستای گذرا»^۲، «ایستای پایدار اکتسابی»^۳، «ایستای پایدار ذاتی»^۴ و «ایستای آنی»^۵ برمی‌شمرد که دسته آخر بنا به لحظه‌ای بودن، مختصات تداوم را وامی‌نهد.

۴.۱.۱ ۵-۱-۱ گذرا

چنان‌که از نام برمی‌آید در افعال «ایستای گذرا» وضعیت موجود می‌تواند تغییر کند؛ محمول‌هایی چون «عصبانی / خوشحال / بسته / باز / معتقد بودن» در این گروه‌ها و ساختار درونی این محمول‌ها در فارسی چنین است:

الف) صفت بیانی ^۶ + بودن	معتقد/عصبانی/راضی بودن
ب) صفت فعلی + بودن	بسته/درمانده/مانده بودن

۴.۱.۲ ۵-۱-۲ پایدار اکتسابی

در این محمول‌ها طبق انتظار، وضعیت یا حالت کسب شده همواره برای مشارک محفوظ است؛ افعالی چون «دانستن، شناختن، دوست داشتن، فرسوده/شکسته/سوخته بودن» از این جمله‌اند و ساخت درونی آن‌ها به یکی از صورت‌های زیر است:

الف) فعل بسیط	دانستن، شناختن، داشتن، دوست داشتن
ب) صفت فعلی + بودن	فرسوده/شکسته/سوخته بودن

۴.۱.۳ ۵-۱-۳ پایدار ذاتی

در این محمول‌ها حالتی ذاتی از ازل تا ابد در مشارک وجود دارد؛ مواردی مانند **خشن ایرانی / شکستی بودن** در این زمره‌اند و ساخت درونی آن‌ها عبارت است از:

الف) صفت بیانی + بودن	ایرانی/فلزی/عایق/وحشی بودن
ب) صفت فعلی + بودن	شکستی/جویدنی/خوردنی/درنده/ارسانا/شنوا/زیبا/بینا ^۷ بودن

^۱ Croft

^۲ transitory state

^۳ permanent acquired states

^۴ permanent inherent states

^۵ point states

^۶ منظور از صفت بیانی در این پژوهش، صفتهای غیرمشتق از فعل‌اند.

^۷ صفات فعلی با ساختار اشتقاقی مندرج در این بخش که به ترتیب با عناوین «صفت لیاقت»، «صفت فاعلی» و «صفت حالیه» در فارسی شناخته می‌شوند، خارج از حوزه مطالعه حاضر هستند، گرچه مختصات آن‌ها از نظر زمان/نمود/وجه به نوبه خود قابل بحث است.

۴.۱.۴ ۵-۱-۴ آنی

در این محمول‌ها وضعیت حاصله دیری نمی‌پاید. چراغی و کریمی دوستان (۱۳۹۲) معتقدند چنین دسته‌ای در زبان فارسی نیست یا دست کم در پیکره ایشان یافت نشده؛ اما به زعم ما «ترسیدن» در یکی از خوانش‌های خود، ذیل این گروه است، زیرا می‌توان وضعیتی را برای آن متصور بود که حدوث حالت به یک آن وابسته بوده و سریعاً زایل شود؛ مانند ترس لحظه‌ای در مواجهه با صدای ناگهانی، که تقریباً در همان لحظه فرومی‌نشیند. بنابراین آغاز و پایان آن (تقریباً) بر هم منطبق‌اند. با این وصف برای سایر هیجانات نظیر خوشحالی و غم نیز می‌توان وضعیت آنی متصور بود؛ مانند خوشحالی واهی و لحظه‌ای کسی که تصور کرده به او ارتقای شغلی داده‌اند؛ کما این که به بیان کرافت (2012: 59) لحظه رسیدن خورشید به رأس افق چنین است و وضعیتی زودگذر تلقی می‌شود. در این جا ذکر این مهم ضرورت دارد که محمول‌های این گروه به نوبه خود، زیرمجموعه‌ای از دسته گذرا هستند که فاقد تداوم‌اند (Croft, 2012: 44). ساختار درونی این محمول‌ها به شرح زیر است.

الف)	گروه حرف اضافه‌ای + بودن	در رأس/طلوع/غروب بودن
ب)	صفت بیانی + شدن	(برای یک لحظه) خوشحال/ناراحت شدن
ج)	فعل بسیط	(برای یک لحظه) ترسیدن

۵-۲ نمود کنشی

محمول‌های دارای این نمود، بر فرایندها و فعالیت‌هایی دلالت دارند که در طول زمان دچار تغییر می‌شوند و لزوماً نقطه پایانی ندارند و دوام می‌یابند. کرافت (2012) محمول کنشی را به دو زیرمجموعه «کنشی صریح»^۱ و «کنشی غیرصریح»^۲ تقسیم می‌کند.

۴.۱.۵ ۵-۲-۱ صریح

تغییری مداوم و پیوسته یا دست کم فزاینده^۳ به محض آغاز فرایند در جریان است. پیش از آغاز رخداد، وضعیت استراحت برای مشارک متأثر وجود دارد که با آغاز رخداد از آن خارج می‌شود و در یک مسیر خیزشی و صریح درگیر فرایند می‌شود، بدون آن که بتوان نقطه پایان یا نقطه حصول نتیجه برای آن متصور بود؛ خنک/گرم/سرد کردن از جمله این محمول‌ها هستند که فرایند خنک/گرم/سرد کردن در یک روند خیزشی تداوم دارد. تنوعات ساختی این محمول‌ها در فارسی چنین است:

الف)	فعل بسیط	فرسودن، آشفتن، درماندن
ب)	صفت فعلی + کردن	فرسوده/آشفته/خسته/کردن
ج)	صفت بیانی + کردن	خنک/گرم/سرد کردن

۴.۱.۶ ۵-۲-۲ غیرصریح

محمول دارای تغییر صریح و پیوسته‌ای در وضعیت کیفی رخداد نیست، بلکه شامل چرخه‌های متوالی است که مجموعاً رخداد را حاصل می‌کنند؛ مثلاً «قدم زدن» مجموعه متوالی گام‌ها به طرز خاصی است که روی هم رخداد «قدم زدن» را رقم می‌زنند. به همین دلیل کرافت

¹ directed activity

² undirected activity

³ incremental

(61: 2012)، از این نوع کنش، با عنوان «کنش دُوری»^۱ یاد می‌کند. تنوعات ساختاری این محمول‌ها در فارسی به صورت زیر است:

الف) فعل بسیط	وزیدن، جنگیدن، دوییدن، رقصیدن، کشیدن، خندیدن، کوفتن، دوختن، انباشتن، اندوختن، آمیختن، آغشتن
ب) اسم + کردن	آواز خواندن، هل دادن، گوش کردن/دادن، گفتگو/مشورت/راندگی کردن
ج) صفت فعلی + کردن	آغشته/آمیخته/اندوخته/انباشته کردن

۳-۵ نمود آنی حصولی

رخداد در لحظه است و به محض شروع پایان می‌یابد و انواع آن عبارتند از: «صریح بازگشتی»^۲، «صریح غیربازگشتی»^۳ و «دُوری»^۴.

۴.۱.۷ ۱-۳-۵ صریح بازگشتی

چنان که از نام برمی‌آید، چنین محمول‌هایی قابلیت برگشتی داشته و دوباره می‌توانند به حالت اولیه برگردند؛ رخداد «ترسیدن»^۵ می‌تواند به وضع پیش از رخداد برگردد. تنوعات ساختی چنین محمول‌هایی به شرح زیرند:

الف) فعل بسیط	ترسیدن
ب) صفت بیانی + شدن	باز/خوشحال شدن
ج) صفت فعلی + شدن	خسته/بسته شدن

۴.۱.۸ ۲-۳-۵ صریح غیربازگشتی

حالت کسب‌شده یا فعل انجام‌شده به صورت پایدار باقی می‌ماند و برگشت پذیر نیست؛ مانند «رسیدن» و «دیدن»؛ و با ساختارهای زیر در فارسی ظاهر می‌شوند:

الف) فعل بسیط	مُردن، رسیدن، دیدن، ترکیدن، رمیدن، رهیدن
ب) اسم + کردن	تصادف کردن
ج) صفت بیانی + شدن	خراب/پاره/منفجر/سوراخ شدن
د) صفت فعلی + شدن	شکسته/پژمرده شدن

۴.۱.۹ ۳-۳-۵ دُوری

محمول در لحظه و آن رخ می‌دهد اما تکرار شونده‌گی دارد و برای این تکرار نقطه پایانی مفروض نیست^۶. به هر حال حصول رخداد، در هر

^۱ cyclic activity

^۲ reversible directed

^۳ irreversible directed

^۴ cyclic (semelfactive)

^۵ نگارندگان میان ترس ناخودآگاه و لحظه‌ای، و ترسی که به عنوان یک رفتار درونی شده و ماندگارتر در انسان ایجاد می‌شود، تفاوت قائل می‌شوند. ترسیدن از صدای انفجار، فعلی ایستا و دوامش آنی است که مشارک هیچ هوشیاری قبلی نسبت به آن ندارد و در لحظه هم زائل می‌شود و به همین دلیل در گروه محمول‌های ایستا و آنی قرار گرفت؛ اما ترس از دریا، بلندی، حشرات و مانند آن، ترسی بادوام‌تر و (نیمه)خودآگاه است، که حصولش آنی ولی دیرپاست. به هر حال وجه اشتراک هر دو تفسیر آن است که وضعیت ترس قابلیت محو و زائل شدن دارد، خواه زود، خواه دیر؛ بنابراین در نوشته حاضر فعل «ترسیدن» ذیل دو زیرمجموعه واقع شده است.

^۶ اسمیت (1997) این محمول‌ها را با عنوان semelfactive معرفی می‌کند و معتقد است رخدادهای کرانمند هستند، اما فاقد مرحله نتیجه.

دور قطعی است و به همین دلیل حصولی تلقی شده. ساختار محمول‌های دوری در فارسی چنین است:

الف) فعل بسیط	جهیدن
ب) اسم + کردن/زدن	جیغ/دست/پلک/چراغ/چشمک/عطسه زدن، سرفه/عطسه کردن

۴-۵ نمود دیر حصولی

رخدادهایی پویا و زمان‌بر هستند که نقطه پایان طبیعی دارند؛ این دسته محمول‌ها از سه دسته پیش‌گفته متمایز می‌شوند، چون رخدادشان دارای سه مرحله^۱ به صورت آغاز^۲، تکمیل^۳ و تغییر صریح^۴ است و به همین دلیل وقوع‌شان مستلزم صرف زمان است، اما در عین حال نقطه پایان دارند؛ بنا به همین خصلت‌ها **کرافت** (63: 2012) از آن‌ها با عنوان «آنی حصولی تدریجی»^۵ یا «آنی حصولی صعودی»^۶ نیز نام می‌برد و البته معادل «دیر حصولی غیر فزاینده»^۷ را از همه سر می‌داند، زیرا نام‌گذاری، متضمن جمع نقیضین نیست. او (63: 2012: Croft) می‌افزاید که آن‌چه در سنت وندلر با عنوان دیر حصولی معرفی شده، به واقع دیر حصولی فزاینده است؛ اما در نهایت اذعان می‌دارد که (غیر) فزاینده بودن محمول‌ها امری به شدت وابسته به بافت کاربردی آن‌ها خواهد بود. به هر روی، از نظر او این دسته محمول‌ها در دو زیرمجموعه صریح و غیر صریح واقع می‌شوند، که دسته صریح، همان دیر حصولی‌های فزاینده و بالعکس، غیر صریح‌ها، دیر حصولی‌های غیر فزاینده هستند.

۴.۱.۱۰ ۴-۵-۱ صریح

روند رسیدن به نتیجه صریح است و مراحل آغاز و پایان از یکدیگر منفک نیستند. از شروع تا اتمام فرایند، پیشرفتی یکنواخت در نیل به نتیجه حاصل می‌شود. افعالی چون «ساختن» و «سوختن» از این جمله‌اند. تنوعات ساختی این دسته چنین است:

الف) فعل بسیط	سوختن، پختن، ساختن، خریدن، گرفتن، دادن، فرستادن، پژمردن، آوردن
ب) اسم + گرفتن/کردن	تماس گرفتن، ذوب کردن
ج) صفت فعلی + کردن	پژمرده کردن
د) صفت بیانی + شدن	ذوب شدن
ه) صفت فعلی + شدن	پژمرده شدن

۴.۱.۱۱ ۴-۵-۲ غیر صریح

مرحله آغازی و پایانی دارد اما روند رسیدن به نتیجه صریح و قابل اندازه‌گیری نیست و ویژگی فزاینده‌گی ندارد؛ همانند «جستن» و «نهفتن». البته **کرافت** (63: 2012) تصریح می‌کند که مختصه فزاینده‌گی و صریح بودن این دسته رخدادها، بسیار وابسته به بافت است و می‌تواند در موقعیت‌های مختلف تفسیر متفاوتی بپذیرد.

¹ phase
² inception
³ completion
⁴ directed change

^۵ ون‌ولین (2005: 33) از افعال کنشی این دسته با عنوان active accomplishment یاد می‌کند.

⁶ progressive achievement
⁷ runup achievement
⁸ nonincremental accomplishment

الف) فعل بسیط	جستن، پرداختن، نهفتن، گذاشتن
ب) اسم/صفت + کردن	جستجو/پنهان/تعمیر/خراب کردن
ج) اسم/صفت + شدن	تعمیر/خراب شدن
د) صفت فعلی + شدن	پرداخته/گذاشته شدن

۵-۵ خلاصه تنوعات ساختی و نمودی محمول‌های حامل صفات فعلی

در پی طبقه‌بندی فوق، تنوعات ساختی و نمودی محمول‌های حامل صفات فعلی در فارسی در جدول زیر خلاصه می‌شوند:

جدول ۳- تنوعات ساختی و نمودی محمول‌های حامل صفات فعلی

Table 3- Structural and aspectual variations of predicates containing past participles

ردیف	ساختار محمول	نمود ذاتی	مثال
۱)	صفت فعلی + بودن	ایستای گذرا	بسته/درمانده/مانده بودن
۲)	صفت فعلی + بودن	ایستای پایدار اکتسابی	فرسوده/شکسته/سوخته بودن
۳)	صفت فعلی + کردن	کنشی صریح	فرسوده/آشفته/خسته/کردن
۴)	صفت فعلی + کردن	کنشی غیر صریح	آغشته/آمیخته/اندوخته/انباشته کردن
۵)	صفت فعلی + شدن	آنی حصولی صریح بازگشتی	خسته/بسته شدن
۶)	صفت فعلی + شدن	آنی حصولی صریح غیر بازگشتی	شکسته/پژمرده شدن
۷)	صفت فعلی + کردن	دیر حصولی صریح	پژمرده کردن
۸)	صفت فعلی + شدن	دیر حصولی صریح	پژمرده شدن
۹)	صفت فعلی + شدن	دیر حصولی غیر صریح	پرداخته/گذاشته شدن

می‌توان دریافت که صفات فعلی جز برای محمول‌های ایستای «ذاتی» و «آنی»، برای تمام دیگر محمول‌ها ساخته می‌شوند. در بخش بعدی، به چرایی محدودیت مذکور خواهیم پرداخت. به هر حال همین مختصر کفایت می‌کند تا چنین مفروض داریم که محمول‌های مختلف اعم از هر نوع نمود ذاتی طی اشتقاق به صفت فعلی، دستخوش تغییر شده و نمود اشتقاقی واحدی را می‌پذیرند که مجال ظاهر شدن آن‌ها در کارکرد یکسان را فراهم می‌آورد و البته این به معنی حذف تمام مختصات نمود ذاتی محمول نیست، و گرنه محدودیتی بر دو زیرمجموعه فوق‌الذکر مترتب نبود. بنابراین آن‌چه در صیغگان حامل صفت فعلی مؤثر است، نمود اشتقاقی ثانویه است که هر نوع نمود ذاتی محمول پایه را به نوع ثابت و واحدی مبدل می‌سازد. این نمود اشتقاقی ثانویه برآمده از همان تکواژ «-ته/ده» است که مسئولیت اصلی آن بازنمایی زمان دستوری تقدیمی است و مسئولیت ثانویه و تبعی آن، بازنمایی نوعی نمود است. پرسش این است که نمود اشتقاقی مورد بحث چیست و چه ماهیتی دارد که موجب ممانعت از ساخت صفت فعلی برای محمول‌های ایستای خاصی می‌شود. و البته کماکان این پرسش اساسی پابرجاست که محمول پایه، چگونه هویت و تأثیر نمود ذاتی خود را در صفت فعلی مشتق بازنمایی می‌کند. این دو موضوع را در ادامه به ترتیب پی خواهیم گرفت.

۵ ۶- نمود اشتقاقی صفات فعلی

فیلیپ^۱ (۲۰۱۹: ۹) معتقد است گاهی خوانش‌های نمودی نه برخاسته از ذات فعل که ناشی از سایر عوامل جمله هستند. او به عنوان مثال

^۱ Filip

نقش فاعل را در ایجاد تفسیرهای نمودی مؤثر می‌داند. هم‌چنین یادآور می‌شود که در برآیند نمود ذاتی، معنی واژگانی خود افعال در تعامل با مشخصه‌هایی نظیر قیود زمان، وندهای فعلی، قیود کمی، عملگرهای نمودی و زمان، مشخصه‌های ارجاعی و کمی موضوع‌ها تعیین‌کننده است (Filip, 2019: 11). **وندلر** (1967: 149) نیز علی‌رغم تکیه بر معیار زمان درونی رویداد، نقش سایر عوامل غیرزمانی هم‌چون حضور یا غیاب مفعول، قصد و نیت گوینده و میزان عاملیت^۱ را در تعیین نمود نهایی گوشزد می‌کند. هم‌چنین به خاطر درهم‌تنیدگی زمان و نمود و وجه، زمان دستوری به شدت روی خوانش نمودی و وجهی تأثیرگذار است. در این بخش به بررسی نمود اشتقاقی می‌پردازیم که مفهومی ثانویه و مترتب بر زمان دستوری تقدیمی است. در واقع، تکواژ «ته‌ده» که مسئول بازنمایی این زمان است، این مفهوم نمودی را به نحوی ثانویه خلق می‌کند. برای شرح این موضوع، نیازمند مقدماتی هستیم که ذیلاً بدان می‌پردازیم.

همان‌طور که پیشتر اشاره شد (بخش ۳)، صفات فعلی بدواً تنها از فعل‌های متعدی ساخته می‌شدند و بعداً کاربرد آن‌ها به فعل‌های لازم نیز تعمیم یافت. در ظرفیت فعل‌های متعدی علی‌القاعده غیر از مفعول، فاعل نیز وجود دارد، اما تقریباً هیچ‌گاه صفات فعلی آن‌ها نمی‌توانند معنای فاعلی داشته باشند؛ به عبارت دیگر، هیچ‌گاه نمی‌توان «گفته، شنیده یا آموخته» را در معنای «گوینده، شنونده یا آموزنده» به کار برد.^۲ **وگنر** (2019: 1) یکی از تغییرات ناشی از ایجاد صفات فعلی را حذف فاعل از ساخت موضوعی محمول زیربنایی می‌داند. به استناد **اشمیت** (1989: 79) در پی کاربرد صفت فعلی در ساخت اطنابی مشهور به ماضی نقلی در فارسی باستان، صفت فعلی به همراه فعل اختیاری «بودن» صرف می‌شده و عامل در فعل‌های متعدی به صورت فرعی و در حالت اضافی تظاهر می‌یافته است. اشمیت در ادامه می‌افزاید که ساخت مذکور از زمان **گایگر**^۳ (1916) «مجهول» و از دوران **بنونیست**^۴ (1968) «ملکی» نامیده شده است.

DB127

/ima taya manā kṛtam/

آن‌چه کرده‌من (است)

آن‌چه کرده (شده) توسط من (است)

مشخصاً همین حاشیه‌رانی عامل، توجیه‌گر نام‌گذاری‌های مذکور است؛ زیرا حذف فاعل حتی اگر نه به صورت صریح، بلکه تلویحاً با خارج کردن آن از مرکزیت ساختار نحوی محقق شده که می‌تواند به نوبه خود خوانش معنایی مجهول به دست دهد. بنابراین اولین پیامد حذف فاعل آن بوده است که ساخت‌های متعدی و لازم غیرمفعولی از نظر ساخت موضوعی و نقش معنایی موضوع، به هم شبیه شوند و همین امر موجب گسترش ساخت مذکور از افعال متعدی به افعال لازم غیرمفعولی گردیده است و در گام بعدی، صرف شباهت ساختار نحوی (و نه معنایی) هر دو دسته افعال لازم غیرمفعولی و غیرکنایی، دامنه اشتقاق این ساخت به لازم‌های غیرکنایی نیز کشیده شده است. این همان استدلالی است که در بخش سوم وعده دادیم در دفاع از تقدم احتمالی صفات فعلی متعدی در فارسی باستان مطرح کنیم.

یکی دیگر از آشکارترین پیامدهای حذف فاعل، تنزل میزان کنشی بودن رخداد است که محمول زیربنایی صفت فعلی را اعم از هر نوع که باشد به ایستایی میل می‌دهد؛ چرا که دیگر کننده‌ای در میان نیست تا کنشی را رقم زند؛ پس محمول زیربنایی صرفاً می‌تواند دال بر

¹ agentivity

^۲ این که صفت‌های فعلی در بعضی از صیغگان مثل ماضی نقلی می‌توانند به فاعل نسبت داده شوند، موضوع پژوهش دیگری است که نگارندگان در دست دارند.

³ Geiger

⁴ Benveniste

وضعیت حاصل از وقوع رخداد مذکور باشد.^۱ به همین دلیل است که گایگر و بنونیست به نقل از اشمیت (1989: 79) این ساخت‌ها را در فارسی به ترتیب «مجهول» و «ملکی» نامیده‌اند. نگارندگان بنا به تمام ملاحظات فوق، این محتوای معنایی نمودی را «ایستای محقق» نام می‌نهند که در تقابل با نمود افعالی هم‌چون «دانستن» و «داشتن» و امثال آن است که در ذات خود و از بدو امر حامل مفهوم ایستایی هستند. بنابراین نمود مندرج در صفات فعلی نمودی ثانویه و اشتقاقی است که نمود فعل پایه از هر نوع را به نمود ایستای می‌گرداند و چون فعل پایه بیانگر یک رخداد است، انجام و تحقق آن برای حصول وضعیت ایستای پیامدی و مترتب بر آن ضروری است و به این ترتیب صفات فعلی، حامل نمود ایستای محقق هستند. به همین دلیل است که ادعا می‌کنیم این مفهوم برخاسته از زمان دستوری تقدیمی است؛ چرا که نگرستن از موقعیت مرجع به موقعیت رویداد، انجام یافتگی و تحقق پیشینی رویداد را به‌عنوان لازمه رسیدن به وضعیت ایستای ناشی از آن، تضمین می‌کند.

ادعای طرح شده در راستای دیدگاهی است که وگنر (2019) در مورد حذف فاعل از ساخت موضوعی محمول زیربنایی در صفات فعلی مطرح می‌کند؛ زیرا با حذف فاعل نقش رخدادی فعل به پس‌زمینه رفته و این اثر و نتیجه رخداد است که در پیش‌زمینه قرار می‌گیرد و طبیعتاً اثر رخداد و کنش، وضعیتی است که در پی تحقق فعل حاصل شده است. کاربردهایی که برای ماضی نقلی با کلیدواژه‌هایی نظیر نتیجه‌ای، تجربه‌ای یا گذشته‌خیر... ذکر می‌شود، مؤید این ادعاست. برای نمونه، جمله «پروانه به سفر رفته است» می‌تواند بر وضعیت «رفته بودن» پروانه دلالت داشته باشد و این وضعیت، گرچه حاصل از رخداد «رفتن» است، در عین حال مستقل از آن است. اکنون مشهود است، که چرا به باور بسیاری از زبان‌شناسان، صیغگان مشهور به ماضی نقلی در فارسی و سایر زبان‌های هندواروپایی خوانش نتیجه‌ای دارند. در مثال فوق‌الذکر نتیجه و پیامد «رفته بودن» پروانه، حاضر نبودن او در زمان و مکان گفتار است. ناگفته نماند که چنین خوانشی به شدت وابسته به تعامل با جهان پیرامون، دانش دایره‌المعارفی و بافت کاربردی است.

در بسط موضوع، بیان می‌شود که افعالی هم‌چون «ایستادن»، «ترکیدن» و «ترکاندن» که به ترتیب لازم غیرکنایی، لازم غیرمفعولی و متعدی هستند، نمود ذاتی لحظه‌ای دارند و رخداد و محقق‌شدنشان به یک آن وابسته است، پس در آن، رخداد تمام و کامل می‌شود؛ اما صفت فعلی آن‌ها معنای لحظه‌ای ندارد، بلکه «ایستاده»، «ترکیده» و «ترکانده» بیانگر حالت اکتسابی پایدارند. هم‌چنین است نمود صفات فعلی مشتق از افعالی چون «دویدن» و «خوردن» که فعل پایه نمود کنشی و تداومی دارد. پس به این ترتیب، وجه مشترک تمامی صفات فعلی مشتق از هر فعل اعم از لحظه‌ای یا تداومی، آن است که همگی حامل نمود ایستای محقق‌اند. اما الزاماً تمام صفات فعلی نمی‌توانند حامل معنای «کامل شدن رویداد»^۲ باشند، بلکه صفت فعلی، تنها نشان می‌دهد که وضعیت حاصل از رخداد، مشمول تداوم می‌گردد. مگر آن که نمود ذاتی فعل پایه آن را در برآیند کلی ساخت، تزریق کند؛ کما این که از صفت فعلی «ساخته» تفسیر کامل استنباط می‌شود؛ و این خوانش وابسته به نمود درونی فعل پایه است که «ساختن» را در زمره افعال کرانمند و دارای نمود حصولی تداومی قرار می‌دهد. به واقع امر، وگنر (2019: 1) بیان می‌کند: «اگر و تنها اگر محمول زیربنایی بر تغییر ساده وضعیت^۳ دلالت کند، بیانگر نمود کامل خواهد بود». و به بیان او «تغییر ساده وضعیت» تنها در افعال لحظه‌ای هم‌چون «رسیدن» و «ترکیدن» وجود دارد که یک نتیجه صریح و مشهود در پی رخداد

^۱ یادآوری این نکته خالی از فایده نیست که طبق طبقه‌بندی وندلر، در واقع امر، تنها دو نوع اصلی فعل در قالب «کنشی» و «ایستا» قابل تصور است و سایر انواع (و حتی دسته‌بندی‌های جزئی‌تری که بعداً اضافه شد) بر حسب مختصات تداومی/لحظه‌ای بودن و مقید/نامقید بودن، از بطن افعال کنشی حاصل می‌شوند. بنابراین وجه مشترک هر سه دسته افعال «کنشی»، «حصولی آتی» و «حصولی تداومی» همان مشخصه «کنشی بودن» آن‌هاست که در تقابل با افعال «ایستا» واقع می‌شوند و با از دست رفتن این مختصه، طبیعتاً همگی ویژگی ایستایی می‌یابند.

^۲ همان معنایی که عده‌ای تسامحاً اصطلاح نادقیق «نمود کامل» را براساس آن تعریف کرده‌اند.

^۳ simple change of state

حاصل می‌شود. گرچه فرض و گنر در تفسیر مفهوم کامل مترتب بر افعال لحظه‌ای کاملاً صحیح است، اما نگارندگان معتقدند می‌توان با افزودن شرط دیگری بر شرط پیش گفته، چگونگی تفسیر مفهوم کامل در صفات فعلی غیرلحظه‌ای هم‌چون «ساخته» را نیز تبیین کرد که پیامدی آشکار در پی دارند. شرطی مبنی بر این که اگر «وضعیت محقق» به قدر کفایت ساده باشد، معنای کامل شدن رویداد از صفت فعلی استنباط می‌شود و صدالبته این امری ثانویه و برخاسته از تأثیر نمود ذاتی محمول زیربنایی است.

در پی تعیین نمود اشتقاقی صفات فعلی، اکنون می‌توان به محدودیت‌های مترتب بر صفات فعلی بازگشت و آن‌ها را توضیح داد. صفات فعلی در محمول‌های ایستای پایدار ذاتی ظاهر نمی‌شوند؛ زیرا چنان که در بخش دوم اشارت رفت، صفات فعلی حامل نمود «ایستای محقق» هستند، یعنی مستلزم تحقق یک رخداد و در پی آن ایستایی و توقف در وضعیت ناشی از رخداد هستند؛ بنابراین نمی‌توانند دال بر یک وضعیت ازلی و از پیش موجود باشند و این خود به نوعی شاهدهی دال بر ادعای نگارندگان است. هم‌چنین صفات فعلی در محمول‌های ایستای آنی حضور ندارند، چرا که طبق تعریف، این محمول‌ها به محض وقوع، زوال می‌یابند، در حالی که نمود ایستای محقق که صفات فعلی بر آن دلالت دارند، مستلزم تداوم وضعیت در پی تحقق رخداد است. بنابراین صفت فعلی «ترسیده» تنها خوانش تداومی دارد و نمی‌تواند بر یک حالت لحظه‌ای و زوال‌پذیر دلالت کند؛ و این محدودیت دوم نیز شاهدهی مضاعف بر ادعای مطروحه خواهد بود. با این حال، صفات فعلی به راحتی در محمول‌های آنی حصولی ظاهر می‌شوند، زیرا آنی بودن در این محمول‌ها مربوط به لحظه وقوع رخداد است و نه تداوم آن.

۶ خلاصه مباحث و نتیجه‌گیری

آن‌چه امروزه به نام صفت مفعولی شناخته می‌شود، از حیث معنایی الزاماً مفعولی نیست، چرا که افعال لازم نیز چنین صفتی دارند، در حالی که در ظرفیت فعلی خود فاقد مفعول‌اند. به همین دلیل است که در پژوهش حاضر، از اصطلاح عام صفت فعلی استفاده کردیم. اما اصطلاح صفت مفعولی برآمده از این واقعیت تاریخی است که در زبان‌های هندواروپایی و از جمله در زبان فارسی این صفات ابتدا از افعال متعدی ساخته می‌شدند و سپس اشتقاق آن‌ها به دامنه‌ی افعال غیرمفعولی و غیرکنایی تعمیم یافت. دلیل این تعمیم، دست‌کاری صفت فعلی در ساخت موضوعی فعل زیربنایی و حذف فاعل است. این حذف موضوعی فعل‌های متعدی را به فعل‌های غیرمفعولی شبیه می‌کند و موجب تسری منبع اشتقاق از فعل‌های متعدی به فعل‌های غیرمفعولی و قیاساً به فعل‌های غیرکنایی می‌شود. همین حذف فاعل است که به صفات فعلی اشتقاق یافته از فعل‌های متعدی امکان حضور در صیغگان مجهول را داده و موجب انحصار خوانش مفعولی از این ساخت‌ها در بعضی نقش‌ها از جمله نقش وصفی شده است. علاوه بر آن، حذف فاعل موجب تنزل میزان کنشی بودن رخداد می‌شود و محمول زیربنایی را اعم از هر نوع که باشد به ایستایی میل می‌دهد؛ چرا که دیگر کننده‌ای در میان نیست تا کنشی را رقم زند. پس محمول زیربنایی صرفاً می‌تواند دال بر وضعیت حاصل از وقوع رخداد مذکور باشد. در پژوهش حاضر، این محتوای معنایی نمودی «ایستای محقق» نام گرفته است. «ایستا» بودن از آن جهت است که صفت فعلی نمود فعل پایه را (از هر نوع) به نمود ایستا تغییر می‌دهد و «محقق» بودنش از آن جهت است که تقابلس را با نمود افعالی مثل «دانستن» یا «داشتن» نشان دهد که در ذات خود و از بدو امر حامل مفهوم ایستایی‌اند.

قائل شدن به این مفهوم، بعضی از دشواری‌های پیش‌روی پژوهشگران در تعیین دلالت‌های زمانی و نمودی صفات فعلی را حل و فصل می‌کند. این دشواری‌ها به‌ویژه در توصیف و تحلیل ساخت‌های کامل رخ نموده است. بعضی پژوهشگران قائل به دلالت‌های زمانی برای صفت فعلی بوده‌اند و بعضی نقش اصلی آن را نمودی تلقی کرده‌اند. پژوهش پیشین و کنونی نگارندگان، نشان داد که مسئولیت اولیه‌ی وند «-ته/ده» که در کنار ستاک حال سازنده‌ی صفت فعلی در فارسی است، بازنمایی زمان دستوری تقدیمی است. این زمان بیانگر تقدم

موقعیت مرجع بر موقعیت رویداد است و این تقدم دقیقاً یکی از لوازم خلق نمود ایستای محقق است. چراکه این نمود، نمود فعل پایه را به نمود ایستای می‌گرداند و چون فعل پایه بیانگر یک رخداد است، انجام و تحقق آن برای حصول وضعیت ایستای پیامدی و مترتب بر آن، ضروری است. به سخن دیگر، تحقق عمل بر ایستایی حاصل از آن مقدم است. بدین ترتیب، حذف فاعل از ساخت موضوعی و زمان دستوری تقدمی مفهوم ثانویه نمود ایستای محقق را موجب می‌شوند.

این مفهوم، تمامی دلالت‌های نمودی نتیجه‌ای، تجربی یا گذشته‌خبر و امثالهم را در ساخت گذشته‌نقلی (حال کامل) توضیح می‌دهد. علاوه بر آن، توجیه‌گر محدودیت حاکم بر ساخت صفت‌های فعلی از فعل‌های دارای نمود ذاتی «ایستای پایدار» و «ایستای آنی» است. ایستای محقق به معنی ایستایی حاصل آمده از تحقق یک رویداد است و با فعلی که بر یک وضعیت ازلی و از پیش موجود دلالت دارد، در تعارض است. محمول‌های ایستای آنی نیز به محض وقوع زوال می‌یابند و نمی‌توان از تداوم وضعیت حاصل از آن‌ها سخن گفت. بنابراین اگر نمود ذاتی یک فعل ایستای ذاتی یا ایستای آنی باشد، نمی‌توان از آن صفت فعلی ساخت. بررسی تأثیر نمود ذاتی بر نمود ایستای محقق و تعامل آن‌ها به ما امکان می‌دهد که مفهوم «کامل بودن» را نیز که بعضی به اشتباه نوعی نمود دستوری در نظر گرفته‌اند، توضیح دهیم. در واقع تنها زمانی کامل شدن رویداد از تضمینات معنایی صفت فعلی است که به خاطر نوع نمود ذاتی فعل، وضعیت حاصل از تحقق رویداد، ساده و صریح و مشهود باشد.

در پایان، گفتنی است وضعیت نمودی ساخت‌های موسوم به کامل و سایر صیغگان حامل صفت فعلی محصول برآیند ویژگی‌های نمودی و زمانی صفت فعلی از یک طرف و فعل کمکی/سبک از طرف دیگر است. بررسی این تعاملات، چگونگی ورود خوانش فاعلی به بعضی از صیغگان حامل صفت فعلی و همچنین عملکرد این ساخت در نقش وصفی و به‌عنوان عبارت وصفی موضوع پژوهش‌های آتی نگارندگان است که از خداوند ولی‌التوفیق بار دیگر توفیق به سرانجام رساندنشان را می‌طلبیم.

۷ منابع

- ابوالقاسمی، محسن (۱۳۸۵ [۱۳۷۵]). دستور تاریخی زبان فارسی، چاپ پنجم، تهران: سمت.
- اسلامی، محرم (۱۳۹۸). ساختمان صرفی فعل فارسی در زمان‌های کامل، پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۲۰: ۱۴-۱.
- انوری، حسن و حسن احمدی‌گیوی (۱۳۹۰ [۱۳۷۹]). دستور زبان فارسی ۲، ویراست چهارم، تهران: فاطمی.
- انوشه، مزدک (۱۳۹۴). «فرافکن‌های نمود و زمان در صفت‌های فاعلی مرکب: بر پایه نظریه صرف توزیعی»، جستارهای زبانی، ۲۶: ۴۹-۷۲.
- انوشه، مزدک (۱۳۹۹). ستاک بی ستاک: توزیع واژگونه‌های فعلی بر پایه نظریه صرف توزیعی، پژوهش‌های زبانی ۱۱(۲): ۴۸-۲۵.
- برزگر، حسن و غلامحسین کریمی‌دوستان (۱۳۹۶). «نمود واژگانی در افعال مرکب مشتق از صفت در زبان فارسی»، پژوهش‌های زبانی، ۸(۱): ۵۷-۴۱.
- چراغی، زهرا و غلامحسین کریمی‌دوستان (۱۳۹۲). طبقه‌بندی افعال زبان فارسی بر اساس ساخت رویدادی و نمودی، پژوهش‌های زبانی ۴(۲): ۶۰-۴۱.

چنگیزی، احسان (۱۳۹۵). فرهنگ توصیفی دستور تاریخی، تهران: علمی.

چنگیزی، احسان (۱۳۹۷). دستور زبان فارسی باستان، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

خانلری، پرویز (۱۳۵۱). دستور زبان فارسی، تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.

خیامپور، عبدالرسول (۱۳۳۳). دستور زبان فارسی، چاپ اول، تبریز: دانشگاه تبریز.

- درزی، علی و سمیرا جعفری (۱۳۹۸). «بررسی مقوله‌های نمود و زمان فارسی در قالب هندسه مشخصه‌ها»، پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۲۱: ۹۷-۱۱۸.
- رحیمی‌فر، منصور، والی رضایی و رضوان متولیان (۱۳۹۸). «نگرشی نقشی-رده‌شناختی به کارکرد ساخت‌های کامل در زبان فارسی»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱۱(۱): ۱۱۱-۱۳۹.
- رضایی، والی (۱۳۹۱). «نمود استمراری در فارسی معاصر»، *فنون ادبی*، ۴(۱): ۷۹-۹۲.
- شریعت، محمدجواد (۱۳۶۴). *دستور زبان فارسی*، تهران: اساطیر.
- صادقی، علی‌اشرف و غلامرضا ارزنگ (۱۳۵۸). *دستور*، سال چهارم، آموزش متوسطه عمومی فرهنگ و ادب، تهران: سازمان کتاب‌های درسی.
- فرشیدورد، خسرو (۱۳۸۲). *دستور مفصل امروز*، تهران: سخن.
- قریب، عبدالعظیم (۱۳۳۰ق). *دستور زبان فارسی به اسلوب السنه مغرب زمین*، دوره سوم، چاپ دوم، تهران: بی‌نا.
- مولایی، چنگیز (۱۳۸۷ [۱۳۸۴]). *راهنمای زبان فارسی باستان*، ویراست دوم، تهران: مهرنامگ.
- وحیدیان کامیار، تقی و غلامرضا عمران (۱۳۷۹). *دستور زبان فارسی ۱*، تهران: سمت.
- ولی‌پور مونا و فاطمه بهرامی (زیر چاپ). «نمود کامل یا زمان دستوری تقدیمی؟ تأملی در بحث نمود در زبان فارسی»، *جستارهای زبانی*.
- ویسی‌حصار، رحمان (۱۳۹۷). «نمودگردانی در زبان فارسی: رویکردی مشخصه‌بنیان»، *زبان‌شناسی تطبیقی*، ۱۵: ۱۵۷-۱۳۵.
- Abolghassemi, M. (2006 [1996]). *A Historical Grammar of the Persian Language*, Tehran: Samt. [In Persian]
- Agrell, S. (1908). *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen*, Lund: Håkan Ohlssons Buchdruckerei.
- Anoushe, M. (2015). Aspect and Tense Projections in the Complex Adjectives: A Distributed Morphology Approach, *Language Related Research*, 6(5), 49-72. [In Persian]
- Anoushe, M. (2020). There is no Stem: the Distribution of Verbal Allomorphs, A Distributed Morphology Analysis, *Journal of Researches in Linguistics* 11(2), 25-48. [In Persian]
- Anvari H. and H. Ahmadi Givi (2011 [2000]). *Persian Grammar Vol 2*, 4th ed., Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Ballweg, J. (1988). *Die Semantik der Deutschen Tempusformen: Eine Indirekte Anlyse im Rahmen einer temporal erweiterten Awasageligik*. Düsseldorf: Schwann.
- Belitschenko, I. (1980). Zu Besonderheiten der temporalen Bedeutungen der Partizipien im Deutschen im Vergleich zu den Temporalbedeutungen der Finiten Verbalformen. *Wissenschaftliche Zeitscheift der Humboldt-Universität zu Berlin*, Ges. –Sprachw. Reihe 29: 375-378.
- Benveniste, E. (1968). Mutations of Linguistic Categories. In W. Lehman & Y. Malkiel (eds.), *Directions for Historical Linguistics: A Symposium*. Austin: University of Texas Press, 83-94.
- Barzegar, H. and G. Karimi Doustan (2017). Lexical Aspect in Persian Deadjectival Complex Predicates, *Journal of Language Research* 8(1), 41-57. [In Persian]
- Changizi, E. (2016). *A Descriptive Dictionary of Historical Grammar*, Tehran: Elmi. [In Persian]
- Changizi, E. (2018). *Grammar of Old Persian*, Tehran: Allameh Tabataba'i University. [In Persian]
- Cheraghi, Z. and Karimi Doustan, G. (2013). Classification of Persian Verbs on their Event and Aspectual Structures, *Journal of Language Research*, 4(2), 41-60. [In Persian]
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, W. (2012). *Verbs: Aspect and Causal Structures*. Oxford: Oxford University Press.
- Darzi, A. and Jafari, S. (2019). A Feature-Geometric Approach to Grammatical Tense and Aspect in Persian, *Journal of Researches in Linguistics*, 11(2), 97-118. [In Persian]

- de Swart, H. (1998). Aspect Shift and Coercion. *Natural Language and Linguistics Theory* 16, 347-385.
- Eslami, M. (2018). Morphological Structure of Persian Verb in Perfect Tenses, *Journal of Researches in Linguistics* 11 (1), 1-14. [In Persian]
- Farshid Vard, K. (2003). *A contemporary detailed Grammar*, Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Filip, H. (2019). Aspectual Class and Aktionsart. In P. Portner, K. von Heusinger & C. Maienborn (eds.), *Semantics: Noun Phrases and Verb Phrases*, Berlin/Munich/Boston: Mouton de Gruyter. 48-55.
- Geiger, W. (1916). *Literatur und Sprache: 1 (Grundriss der Indio-Arischen Philologie und Altertumskunde)*, Berlin: Walter de Gruyter.
- Gharib, A. (1290). *Persian Grammar*, Tehran: Bina. [In Persian]
- Giorgi, A. & F. Pianesi (1997). *Tense and Aspect: From Semantics to Morphosyntax*. Oxford: Oxford University Press.
- Hornstein, N. (1993). *As time goes by*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kamp, H. & U. Reyle (1993). *From Discourse to logic: An Introduction to Model-Theoretic Semantics of Natural Language, Formal Logic and Discourse Representation Theory*. Dordrecht: Kluwer.
- Katz, G. (2003). On the Stativity of the English Perfect. In A. Alexiadou, M. Rathert & A. von Stechow (eds.), *Perfect Explorations*. Berlin: de Gruyter. 205-234.
- Kent, R. G. (1953). *Old Persian: Grammar, Text, Lexicon*. New Haven: American Oriental Society.
- Khanlari, P. (1972). *Persian Grammar*, Tehran: Bonyad-e-Farhang-e-Iran. [In Persian]
- Khayampour, A. (1945). *Persian Grammar*, Tabriz: University of Tabriz. [In Persian]
- Lecki, A. M. (2010). *Grammaticalization Paths of Have in English*. Frankfurt am Main: Lang.
- Moens, M. & M. Steedman (1988). Temporal Ontology and Temporal Reference. *Computational Linguistics* 14: 15-28.
- Moens, M. (1987). Tense, Aspect and Temporal References. PhD. Dissertation, Centre for Cognitive Science, University of Edinburgh.
- Mowlai, C. (2009[2006]). *A Manual of Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, 2nd Ed. Tehran: Mehrnamag. [In Persian]
- Musan, R. (1998). The Core Semantics of the Perfect. *ZAS Papers in Linguistics* 10, 113-145.
- Nishiyama, A. & J. P. Koenig (2004). What is a Perfect State? In B. Schmeiser, V. Chand, A. Kelleher & A. J. Rodriguez (eds.), WCCFL 23 Proceedings. Somerville: Cascadilla Press. 595-606.
- Nishiyama, A. & J. P. Koenig (2006). The Perfect in Context: A Corpus Study. *U. Penn Working Papers in Linguistics* 12(1): 265-278.
- Öhl, P. (2009). Die Entstehung des Periphrastischen Perfects mit Haben und Sein im Deutschen: Eine Längst Beantwortete Frage? *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 28, 265-306.
- Parsons, T. (1990). *Events in the Semantics of English: A Study in Subatomic Semantics*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Rahimifar, M. and V. Rezai and R. Motavalian (2019). A Functional-Typological Approach to Perfect Constructions in Persian, *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects* 11(2), 111-139. [In Persian]
- Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: Macmillan Co. Dover.
- Rezai, V. (2012). The Progressive Aspect and Its Manifestation in Contemporary Persian, *Literary Art* 4(1), 79-92. [In Persian]
- Ritz, M. E. (2011). Perfect Tense and Aspect. In Robert I. Binnick (ed.), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*, Oxford, New York: Oxford University Press. 881-907.
- Sadeghi, A. A. and G. Arjang (1979). *Grammar: for the 4th Grade of Highschool*, Tehran: سازمان-کتابها-ye-Darsi. [In Persian]
- Sandström, G. (1993). When-Clauses and the Temporal Interpretation of Discourse. PhD. Dissertation. University of Umeå.
- Schmitt, R. (1989). Altpersisch. In R. Schmitt (ed.), *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesenbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag. 56-85.
- Schmitt, R. (2008). Old Persian. In R. D. Woodard (ed.), *The Ancient Languages of Asia and the Americas*.

- Cambridge: Cambridge University Press. 79-100.
- Shari'at, M. J. (1985). *Persian Grammar*, Tehran: Asatir. [In Persian]
- Skjærvø, P. O. (2007). Avestan and Old Persian Morphology. In A. S. Kaye (ed.). *Morphologies of Asia and Africa*, Vol. 2. Winona Lake: Eisenbruns. 853-940.
- Smith, C. S. (1997). *The Parameter of Aspect*, 2nd edition, Dordrecht: Kluwer.
- Taleghani, A. (2008). *Modality, Aspect and Negation in Persian*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vahidian Kamyar, T. and G. Omrani (2001). *Persian Grammar Vol. 1*, Tehran: Samt. [In Persian]
- Valipour, M. and F. Bahrami (in Press). Perfect Aspect or Anterior Tense? Rethinking of Aspect in Persian, *Language Related Research*. [In Persian]
- VanValin, R. D. (2005). *Exploring the Syntax-Semantics Interface*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Veisi Hesar, R. (2019). Aspect shifting in Persian: A feature-based approach, *Iranian Journal of Comparative Linguistic Research* 15, 135-157. [In Persian]
- Vendler, Z. (1957/1967). *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, Cornell University Press.
- Wegner, D. (2019). The Properties of Perfect(ive) and (Eventive) Passive Participles: An Identity Approach, *Glossa: a journal of general linguistics* 4(1), 34: 1-33.
- Zeller, J. (1994). *Die Syntax des Tempus: Zur strukturellen Repräsentation temporalen Ausdrücke*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

